

JÓZEF BANIAK

Powołania kapłańskie w Polsce w okresie dwudziestolecia pontyfikatu papieża Jana Pawła II (1978 - 1998). Studium socjologiczne

WSTĘP

Powołania kapłańskie w Polsce już od dłuższego czasu są centralnym problemem i przedmiotem badań socjologii religii, psychologii i teologii pastoralnej, stanowiąc zarazem fundament polityki kadrowej Kościoła katolickiego. Dynamika naboru, realizacji i wzrostu liczbowego powołań kapłańskich jest analizowana najczęściej w kontekście różnych uwarunkowań i stosownych ram czasowych. Badacze tej problematyki zastanawiają się nad tempem wzrostu lub spadku liczby powołań - alumnów i kapłanów - w jakimś znaczącym okresie i próbują wskazać, jakie było tempo obu tych procesów, w konfrontacji z jego odpowiednikiem w innym okresie. Porównanie wskaźników powołań z różnych przedziałów historycznych (czasowych) dalece ułatwia dostrzeżenie głównych trendów i tendencji w dynamice ich wzrostu i realizacji, dając zarazem jasny obraz rzeczywistego stanu liczbowego duchowieństwa w Kościele lokalnym. Porównując je, uzyskujemy także dokładniejszą orientację w skali społecznego prestiżu kapłaństwa, zarówno w jego wymiarze aksjologicznym, jak i w skali zainteresowania „zawodem” księdza w rodzinach polskich i w środowisku młodzieży katolickiej.

Wydaje się, iż do ważnych okresów w życiu Kościoła katolickiego w Polsce, jak i na świecie, należy trwający obecnie pontyfikat papieża Jana Pawła II. Pontyfikat ten, niezmiernie dynamiczny i bogaty w liczne wydarzenia o profilu religijnym, kościelnym, moralnym, świeckim i politycznym, trwa już 20 lat. Papież Jan Paweł II osiągnął w tym okresie ogromny i nieporównywalny z innymi autorytet na całym świecie i jeszcze głębszą miłość niemal wszystkich ludów i społeczeństw, do których już dotarł sam (osobiście) z Ewangelią i z własnym jej przepowiadaniem. Nauka Papieża dociera nadto za pośrednictwem mediów współczesnych - telewizji, radia, prasy, internetu - do każdego zakątka

Ziemi. Z pontyfikatu tego Papieża są dumni szczególnie Polacy i katolicy mieszkający w kraju i na emigracji. Od początku tego pontyfikatu wielu socjologów religii zastanawiało się nad rolą Jana Pawła II w przemianach religijnych, moralnych i egzystencjalnych jego współrodaków. Zastanawiano się także nad tym, czy Papież ten, jako wzór osobowy kapłana, ukazywany jeszcze w okresie przed papieskim, nasilił zainteresowanie kapłaństwem ludzi młodych, katolików, przyczyniając się tym samym do ilościowego wzrostu powołań kapłańskich w Polsce? Po kolejnych podróżach duszpasterskich Papieża do kraju, socjologowie religii, a także psychologowie próbowali wykazać stopień wzrostu zaangażowania religijnego katolików, akcentując przemiany w różnych elementach tej sfery życia. Badali oni zarazem postrzeganie i odbiór samej wizyty Papieża w Polsce w różnych środowiskach społecznych, w tym młodzieżowych. Godny odnotowania jest fakt, że właśnie wśród młodzieży Papież zdobył najgłębszą miłość i najwyższy autorytet, jako moralny wzór osobowy współczesnego człowieka. Badacze nie pominęli również sprawy powołań duchownych, wskazując w różnych publikacjach na zjawisko większego zainteresowania stanem kapłańskim w rodzinach katolickich. Ostatnio wysunięto hipotezę, iż pontyfikat Jana Pawła II faktycznie przyczynił się do podniesienia poziomu religijności u znacznej części katolików w Polsce, zainteresował religią określoną część osób indyferentnych religijnie, a nawet niewierzących i nie utrzymujących bezpośredniej styczności i więzi z Kościołem oraz spowodował nie spotykany wcześniej wzrost liczby powołań kapłańskich i zakonnych. Hipoteza ta jest podtrzymywana nadal w wielu środowiskach socjologów religii, w tym wśród badaczy nie związanych z Kościołem.

Zdając sobie sprawę ze znaczenia tej tezy, będącej do pewnego stopnia oceną wskazującą na pozytywne przemiany w życiu religijnym katolików w Polsce w tym okresie, chcę dokonać jej weryfikacji w aspekcie dotyczącym progresu powołań kapłańskich. Inaczej mówiąc, interesuje mnie to, czy i w jakim stopniu powołania kapłańskie były wzbudzane i realizowane szybciej i liczniej w naszym kraju właśnie w tym okresie, w porównaniu ze wskaźnikami dynamiki, jaka miała miejsce w okresie poprzedzającym ten pontyfikat, np. w latach sześćdziesiątych?

Podniesiony tu problem wyjaśnię, dokonując socjologicznej analizy danych statystycznych dotyczących powołań kapłańskich i stanu ilościowego duchowieństwa z okresu pontyfikatu Jana Pawła II, czyli z lat 1978-1998. Ten właśnie okres 20-lecia jest wystarczającą cezurą czasu dla dokonania weryfikacji wskazanej wyżej hipotezy badawczej, mającej na uwadze zależność między dynamiką pontyfikatu Jana Pawła II i dynamiką powołań kapłańskich w Polsce. Dane te zaczerpnąłem ze statystyk kościelnych analizujących kwestię powołań, co potwierdza ich wiarygodność i autentyczność¹ Zagadnienie

¹ Zob. A. Sułek. Socjolog wobec danych urzędowych. Przyczynek do metodologii badań nieankietowych. „Kultura i Społeczeństwo” 1989. nr 1 s. 121-142.

podniesione w tym artykule będą analizował szczegółowo w dwóch częściach. W pierwszej zaprezentuję sytuację ilościową powołań „realizowanych” (alumnów seminariów duchownych) w różnych aspektach - naboru, realizacji i rezygnacji. W drugiej części będzie ukazany stan liczbowy powołań „zrealizowanych”, czyli księży, którzy pracowali w Kościele w Polsce w diecezjach i w zakonach w badanym okresie pontyfikatu Jana Pawła II. Uwzględnię również zagadnienie zgonów księży w tym czasie, jak i zjawisko swoistej „płynności” czy „ruchu” powołań kapłańskich w ogóle. Z metodologicznego punktu widzenia należy podkreślić, że w analizie tej znaczenie podstawowe mają tematyczne tabele zbiorcze, które zawierają dane statystyczne dotyczące powołań. Natomiast ich opis socjologiczny ma na celu wyjaśnienie związków i zależności zachodzących między poszczególnymi wskaźnikami, jak i zwrócenie uwagi na najistotniejsze trendy rozwojowe w dynamice powołań kapłańskich w badanym okresie.

1. POWOŁANIA REALIZOWANE - ALUMNI WYŻSZYCH SEMINARIÓW DUCHOWNYCH

1.1. ALUMNI PRZYJĘCI NA I ROK STUDIÓW KAPŁAŃSKICH

Systematyczny nabór kandydatów do Wyższych Seminariów Duchownych (WSD) diecezjalnych i zakonnych oraz wzrost liczby alumnów w nich studiujących w latach 1978 - 1998 będzie ukazany w odrębnych tabelach tematycznych. Podstawę do ustalenia wskaźników procentowych tego wzrostu stanowi liczba alumnów z roku pierwszego i liczba alumnów z wszystkich sześciu roczników (globalna) z 1977 roku, traktowane jako 100%.

Podstawę wzrostu systematycznego liczby alumnów WSD stanowi coroczny nabór kandydatów na studia filozoficzno-teologiczne, podczas których przygotowują się oni do wykonywania „zawodu” księdza. Kierownictwa WSD uważają alumnów pierwszego roku studiów za swoisty „barometr” dynamiki powołań, a władze Kościoła widzą w nich podstawowy impuls we własnej polityce kadrowej, zwłaszcza w jej wymiarze perspektywicznym.

Zwróćmy uwagę na liczbę alumnów przyjętych na pierwszy rok studiów kapłańskich jednocześnie do diecezjalnych i zakonnych WSD, biorąc za punkt docelowy 20-letni okres pontyfikatu papieża Jana Pawła II, czyli lata 1978-1998. Na przykładzie liczb rzeczywistych i ustalonych odsetków (procentów) możemy zobaczyć, jak kształtowała się dynamika naboru kandydatów na księży do obu typów WSD, a także to, jakie tendencje dominowały w całym okresie pontyfikatu, jak i w obu jego dekadach: 1978-1987 oraz 1988-1998.

W tym miejscu należy zapytać, czy rzeczywiście w badanym okresie do obu typów WSD wstąpiła większa liczba kandydatów na księży, aniżeli w okresach wcześniejszych? Zagadnienie to ilustruje statystycznie tabela zbiorcza nr 1, ukazując liczbę alumnów pierwszego roku studiów w całym 20-leciu, jak i

w obu 10-leciach. Należy zaznaczyć przy tym, iż wskaźniki powołań (alumnów I roku) z 1977 roku, poprzedzające wybór kard. Karola Wojtyłę na urząd papieski, stanowią podstawę do ustalenia tempa naboru i poziomu realizacji powołań kapłańskich w okresie 20-lecia pontyfikatu Jana Pawła II. Z kolei podstawę ustalenia dynamiki rekrutacji alumnów w obu dekadach stanowią kolejno lata: dla pierwszej - rok 1978, a dla drugiej - rok 1988. Rozróżnienie to jest istotne, ponieważ przyjęliśmy hipotezę innych badaczy, z której wynika, iż w drugiej dekadzie pontyfikatu Jana Pawła II zmalała liczebność kandydatów na księży, zgłaszających się na studia do seminariów diecezjalnych i zakonnych. Analiza wskaźników powołań z obu tych dekad pontyfikatu zweryfikuje zasadność i trafność tej hipotezy.

Tabela 1. Alumni pierwszego roku studiów w Polsce w latach 1978-1998.

Badany okres	Alumni I roku WSD w Polsce					
	Diecezjalnych		Zakonnych		Razem	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
1977	831	100.0	333	100.0	1164	100.0
1978	904	108.7	342	102.7	1246	107.0
1979	1081	130.0	436	130.9	1517	130.3
1980	1060	127.5	470	142.0	1539	131.4
1981	1105	132.9	466	139.9	1571	134.9
1982	1210	145.6	545	163.6	1755	150.7
1983	1054	125.6	577	173.2	1631	140.1
1984	1102	132.6	610	183.1	1712	147.0
1985	1190	142.9	664	199.4	1854	159.2
1986	1120	134.7	740	222.2	1860	159.7
1987	1231	148.1	751	225.5	1982	170.2
1988	1130	136.0	767	230.3	1897	162.9
1989	978	117.7	589	176.9	1567	134.6
1990	1008	121.3	632	189.8	1640	140.9
1991	822	98.9	575	172.6	1397	120.0
1992	940	113.1	591	177.5	1531	131.5
1993	896	107.8	558	167.6	1454	124.9
1994	894	107.6	624	187.4	1518	130.4
1995	995	119.7	579	173.9	1574	135.2
1996	912	109.7	528	158.6	1440	123.7
1997	1045	125.7	563	169.1	1608	138.1
1998	1022	123.0	528	158.6	1550	133.2
1978-1998	+191	+23.0	+195	+58.6	+386	+33.2
Ogółem	21699	64.1	12135	35.9	33834	100.0

Źródło: Materiały Konferencji Rektorów WSD w Polsce - 1998;
 W Zdaniewicz. Kościół Katolicki w Polsce: 1945-1990. s. 43;
 Spis duchowieństwa diecezjalnego w Polsce - 1997;
 Obliczenia autora.

W analizowanym okresie 20 lat (zob. tabelę 1.) do obu typów WSD przyjęto na pierwszy rok studiów kapłańskich ogółem 33843 alumnów (tj.100%), w tym do diecezjalnych 21699 (tj. 64.1%) i do zakonnych 12135 (tj.35.9%). Dane te informują, że wówczas w Polsce większym zainteresowaniem wśród religijnych chłopców mogły cieszyć się seminaria diecezjalne. W efekcie to w nich właśnie niemal dwukrotnie więcej maturzystów podjęło studia kapłańskie, próbując realizować osobiste plany czy zamiary życiowe związane wprost z „zawodem” księdza. W procesie budzenia i rozwoju powołań kapłańskich rolę podstawową odgrywa bez wątpienia parafia i księża w niej pracujący. W Polsce ilościowo dominują ciągle parafie prowadzone przez księży diecezjalnych. W gruncie rzeczy ci księża mają realnie większą szansę oddziaływania na młodzież zainteresowaną wartościami religijnymi, a także na zainteresowania chłopców stanem kapłańskim czy też diecezjalnym seminarium duchownym. Dotyczy to przede wszystkim ministrantów i członków innych młodzieżowych grup religijnych, spośród których rekrutuje się znaczący odsetek powołań kapłańskich.

Nie oznacza to bynajmniej, iż całkiem bezradne są w tym względzie parafie zakonne, mniej liczne w zestawieniu z liczbą parafii diecezjalnych. W parafiach prowadzonych przez różne zakony i zgromadzenia męskie wzbudzone są o wiele częściej i liczniej zakonne powołania kapłańskie, co zresztą wydaje się sprawą zrozumiałą i normalną. Każde zgromadzenie zakonne prowadzi własnymi, specyficznymi metodami systematyczną rekrutację kandydatów na kleryków, którzy są następnie formowani na kapłanów we własnym WSD, zgodnie z duchem własnej reguły zakonnej. Obecnie wykorzystuje tu się najnowocześniejszą technikę, metody wychowawcze, okresowe rekolekcje powołaniowe, bezpośredni kontakt z licznymi kandydatami na kapłanów zakonnych itp. Kontakty te obejmują zarówno dzieci ze starszych klas szkoły podstawowej, jak i uczniów szkół średnich, różnego typu i profilu kształcenia. Bez wątpienia akcja budzenia powołań kapłańskich w parafiach i ośrodkach zakonnych jest skuteczniejsza i atrakcyjniejsza dla młodzieży, aniżeli podobna akcja prowadzona w poszczególnych diecezjach i w parafiach do nich należących.

Należy jednakże zaznaczyć, iż w parafiach diecezjalnych ciągle są wzbudzone i realizowane zakonne powołania kapłańskie, a w parafiach zakonnych nierzadko pojawiają się i rozwijają diecezjalne powołania kapłańskie. Aczkolwiek nie są to proporcje zbyt wielkie, niemniej samo zjawisko istnieje od dawna i nie można o nim zapomnieć, analizując proces rekrutacji i preorientacji zawodowej kapłaństwem w diecezjach i we wspólnotach zakonnych. Wszyscy księża, jako duszpasterze parafialni, choć są zainteresowani wzrostem i rozwojem własnej diecezjalnej lub zakonnej wspólnoty kapłańskiej, mają głębokie poczucie jedności i intergralności strukturalnej Kościoła hierarchicznego, a zarazem osobistą wolę realizacji jego jednorodnej polityki kadrowej. Tu nie funkcjonuje zasada konkurencji, lecz

zasada wspomagania powołanych w odczytywaniu ich osobistego powołania kapłańskiego lub powołania zakonnego i skierowania ich decyzji na właściwy wybór odpowiedniej (prawidłowej) „metody” lub „drogi” realizacji albo w WSD diecezjalnym, albo w WSD zakonnym. Kapłani parafialni rozumieją doskonale potrzeby duchowe, moralne i religijne kandydatów na kleryków i starają się najobiektywniej pokierować rozwojem ich zainteresowań kapłaństwem, sugerując im w stosownym momencie wybór odpowiedniego dla nich seminarium duchownego - diecezjalnego lub zakonnego. O takiej właśnie życzliwości i kompetencji własnych duszpasterzy parafialnych informują niemal wszyscy pytani przeze mnie o tę kwestię alumni WSD diecezjalnych i zakonnych. Podobnie swoją rolę doradczą w budzeniu i rozwoju powołań kapłańskich i zakonnych w parafii widzą i rozumieją sami księża proboszczowie i wikariuszowie, niezależnie od własnej przynależności duchowno-wspólnotowej, których pytałem o tę kwestię w toku badań socjologicznych.

Nabór kandydatów ma pierwszy rok studiów kapłańskich w badanym okresie inaczej kształtował się w obu typach seminariów duchownych. Inne jest także tempo naboru kandydatów w obu dekadach pontyfikatu Jana Pawła II. Można powiedzieć, że najniższe wskaźniki przyjęć do WSD dają się zauważyć w latach siedemdziesiątych. W latach osiemdziesiątych odnotowujemy znaczący wzrost tych wskaźników, zwłaszcza do seminariów zakonnych, aczkolwiek przy końcu tego podokresu zaznaczył się spadek liczby kandydatów na księży. Regres ów jest widoczny, szczególnie wyraźnie w seminariach diecezjalnych, w latach dziewięćdziesiątych, aż do 1997 roku, kiedy to ponownie wzrosła liczba zgłoszeń i przyjęć kandydatów na księży do obu typów seminariów. Jednakże, wychodząc od 1997 roku, widzimy systematyczny wzrost liczby alumnów pierwszego roku studiów w WSD diecezjalnych i zakonnych. W całym zaś badanym 20-leciu, czyli między rokiem 1978 i rokiem 1998, liczba alumnów pierwszego roku studiów wzrosła ogółem o niemal 1/3, w tym w WSD diecezjalnych o niespełna 1/4 i w WSD zakonnych o ponad 1/2, liczby alumnów z 1978 roku.

Zwróćmy teraz uwagę na wskaźniki przyjęć na pierwszy rok studiów kapłańskich do obu typów WSD w obu dekadach pontyfikatu Jana Pawła II, traktując je oddzielnie w analizie. Sytuację tę zobrazuje tabela 2 od strony liczb rzeczywistych i wskaźników procentowych.

W całym badanym 20-leciu przyjęto na pierwszy rok studiów do obu typów WSD ogółem 33834 alumnów, w tym w pierwszej dekadzie 16658, a w drugiej dekadzie 17176. Oznacza to, iż w drugim 10-leciu badanego okresu pontyfikatu Jana Pawła II przyjęto do wszystkich polskich WSD o 518 kleryków (o 1,5%) więcej. Sytuacja naboru alumnów inaczej kształtuje jednakże w zależności od typu seminarium duchownego. Do WSD diecezjalnych przyjęto wówczas na pierwszy rok 21699 alumnów, w tym w pierwszej dekadzie 11057 i w drugiej 10642. Oznacza to zarazem, iż w drugiej dekadzie zmniejszył się tu

nabór kandydatów na pierwszy rok studiów o 415 osób (o 1,9%). Z kolei do WSD zakonnych przyjęto w całym 20-leciu 12135 kleryków na pierwszy rok, w tym w pierwszej dekadzie 5601 oraz w drugiej dekadzie 6534. Oznacza to wzrost liczby przyjętych alumnów na pierwszy rok w drugiej dekadzie o 933 osoby (7,7%).

Czym uzasadnić lub wyjaśnić wskazany wzrost liczby kandydatów do seminariów zakonnych? Problem ten nie był dotąd badany socjologicznie i dlatego trudno jest o jednoznaczną odpowiedź na to pytanie. Być może powodem jest lepiej prowadzona akcja powołaniowa w zakonach, albo też ponowne zainteresowanie życiem zakonnym lub kapłańskim realizowanym we wspólnotach zakonnych? Są to jednak zaledwie przypuszczenia, które ze względu na swe znaczenie poznawcze warte są badań socjologicznych w skali makrospołecznej, tj. całego Kościoła w Polsce, jak i wszystkich wspólnot zakonnych. Wyniki tych badań ułatwiłyby zapewne odkrycie przyczyn wzrostu ilościowego zakonnych powołań kapłańskich w drugiej dekadzie pontyfikatu Jana Pawła II oraz pomogłyby ustalić przyczyny regresu liczby kandydatów przyjętych wówczas do WSD diecezjalnych.

Tabela 2. Alumni pierwszego roku WSD w Polsce w zależności od dekady pontyfikatu Jana Pawła II.

Rok Dekada	Alumni diecezjalni		Alumni zakonnici		Alumni ogółem	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
1978	904	100,0	342	100,0	1246	100,0
1979	1081	119,6	436	127,5	1517	121,1
1980	1060	117,5	470	137,4	1530	122,8
1981	1105	122,2	466	136,2	1571	126,1
1982	1210	133,8	545	159,3	1755	140,8
1983	1054	116,6	577	168,7	1631	130,9
1984	1102	121,9	610	178,4	1712	137,4
1985	1190	131,6	664	194,1	1854	148,8
1986	1120	123,9	740	216,4	1860	149,3
1987	1231	136,2	751	219,6	1982	159,1
1978-1987	+ 327	+36,2	+409	+119,6	+736	+59,1
1988	1130	100,0	767	100,0	1897	100,0
1989	978	86,5	589	76,8	1567	82,6
1990	1008	89,2	632	82,4	1640	86,4
1991	822	72,7	575	74,9	1397	73,6
1992	940	83,2	591	77,0	1531	80,7
1993	896	79,3	558	72,7	1454	76,7
1994	895	79,1	624	81,3	1519	80,0

1995	995	88,0	579	75,5	1574	83,0
1996	912	80,7	528	68,8	1440	75,9
1997	1045	92,5	563	73,4	1608	84,8
1998	1022	90,4	528	68,8	1550	81,7
1988-1998	-108	-9,6	-239	-31,2	-347	-18,3
1978-1998	+118	+13,1	+186	+54,4	+304	+24,4

Źródło W Zdaniewicz. Kościół Katolicki w Polsce: 1918-1990. s.45;
 Spis duchowieństwa diecezjalnego w Polsce - 1997.
 Obliczenia autora.

Analizy wyników badań socjologicznych wskazują, że w pierwszej dekadzie pontyfikatu Jana Pawła II (1978-1987) nastąpił w Polsce wyraźny wzrost liczby kandydatów przyjętych na pierwszy rok studiów kapłańskich do obu typów WSD. Wzrost ten dokumentują wskaźniki naboru alumnów na pierwszy studiów z tego właśnie okresu, zestawione (porównane) z analogicznymi wskaźnikami ich rekrutacji z 10-lecia wcześniejszego (poprzedzającego tę właśnie dekadę pontyfikatu Jana Pawła II). Różnica między tymi wskaźnikami jest znacząca i wynosi około 32% na korzyść stanu rekrutacji w okresie „papieskim” Tak korzystny wynik obejmuje oba typy powołań kapłańskich - diecezjalne i zakonne. Inaczej mówiąc, w latach 1978-1987 nabór kandydatów na pierwszy rok studiów kapłańskich do WSD diecezjalnych był liczniejszy o 12,5%, a do WSD zakonnych był liczniejszy aż o 58,1% w porównaniu tych przyjęć w latach 1969-1977. Oznacza to również, iż znacznie szybciej i liczniej były wzbudzane wówczas powołania kapłańskie o charakterze zakonnym, aniżeli diecezjalne powołania kapłańskie, o czym przekonuje różnica między ich wskaźnikami procentowymi, wynosząca aż 46,6%. Podczas pierwszej dekady pontyfikatu Jana Pawła II przyjęto do wszystkich WSD w Polsce więcej o 760 kleryków (tj. o 65,2%) niż w 10-leciu ją poprzedzającym, w tym do diecezjalnych więcej o 342 (tj. o 41,1%) i do zakonnych o 418 (tj. 125,5%)² Należy podkreślić jednak, iż tempo i liczby naboru alumnów do WSD w Polsce w latach 1945-1977 były duże i odznaczały się systematycznie tendencją rosnącą³ Z kolei w latach 1978-1987 tempo to nasiliło się niemal dwukrotnie i wskazywało optymistyczną perspektywę wzrostu powołań w II dekadzie pontyfikatu Jana Pawła II (tj. 1988-1998)⁴

W pierwszej dekadzie pontyfikatu Jana Pawła II podstawą dla wzrostu ilościowego kleryków pierwszego roku studiów kapłańskich jest rok 1978,

² Zob. J. Baniak, Powołania kapłańskie w Polsce w okresie pontyfikatu papieża Jana Pawła II (1978-1987), „Życie Katolickie” 1989, nr 1, s. 115, tabela 1.

³ Por. J. Baniak, Dynamika powołań kapłańskich i zakonnych w Polsce w latach 1945-1982, „Kultura i Społeczeństwo” 1984, nr 3, s. 255-260.

⁴ Por. W Zdaniewicz, Wzrost czy kryzys powołań, w: Z badań nad religijnością polską. Studia i materiały, Warszawa 1986, s. 180-181.

dający jej początek, natomiast kończy ją rok 1987. Jeśli więc liczbę alumnów przyjętych wtedy na pierwszy rok studiów do WSD potraktujemy jako 100%, możemy zauważyć, czy i na jakim poziomie wzrastała liczba przyjętych alumnów w następnych latach tej dekady jak i w okresie całego jej trwania. Sytuację tę obrazuje pierwsza część tabeli 2. Analizując dane zamieszczone w tej tabeli widzimy, że w każdym kolejnym roku tego 10-lecia wzrastała liczba kleryków pierwszego roku studiów. Średnia tego wzrostu mieściła się w granicach od 21,7% w 1979 roku (o 271 osób) do 59,1% w 1987 roku (o 736 osób). Z początkiem lat osiemdziesiątych (1980-1981) wzrost liczby przyjętych był najmniejszy, w granicach 22,8-26,1%. W następnych latach osiemdziesiątych wzrost ten jest już niemal systematycznie większy, wskazując na silną tendencję wzrostu zainteresowania się kapłaństwem wśród chłopców religijnych w tej właśnie dekadzie pontyfikatu Jana Pawła II. Ogółem w roku 1987 przyjęto na pierwszy rok studiów kapłańskich do wszystkich WSD w Polsce więcej o 736 alumnów, czyli o niespełna 60% w porównaniu ze wskaźnikiem przyjęć w 1978 roku.

Tendencją progresywną (wzrostu) przyjęć na pierwszy rok studiów zauważamy także w obu typach WSD, aczkolwiek nie jest ona identyczna pod względem wskaźników ilościowych i procentowych. Wręcz przeciwnie, widoczne są tu dość istotne różnice i cechy charakterystyczne, typowe dla obu seminariów duchownych. Dynamika przyjęć jest znacznie większa w sytuacji WSD zakonnych, co ukazują liczby rzeczywiste alumnów, systematycznie wzrastające z roku na rok, aniżeli w WSD diecezjalnych. Wzrost liczby przyjętych alumnów zakonnych obrazuje średnia naboru, mieszcząca się w granicach: od 27,5% w 1979 roku (o 94 osoby) do 119,6% w 1987 roku (o 409 osób). Wzrost ten jest rzeczywiście imponujący i być może świadczy o silnym zainteresowaniu życiem zakonnym wśród młodzieży męskiej, chcącej zarazem realizować własne powołanie kapłańskie w zakonnych seminariach duchownych.

Wskaźniki przyjęć kandydatów na pierwszy rok studiów do diecezjalnych WSD w tej dekadzie mają także tendencję wzrastającą, aczkolwiek zmienną w poszczególnych latach, tworzących tę dekadę pontyfikatu Jana Pawła II. Inaczej mówiąc, najmniejszą liczbę naboru na pierwszy rok odnotowujemy na początku tej dekady, czyli w roku 1978. Natomiast liczba ta wzrasta, czy też jest większa, w każdym kolejnym roku tworzącym tę dekadę, chociaż proporcjonalność tego wzrostu jest zmienna. Na przykład, jeśli w 1979 roku przyjęto do tych seminariów na pierwszy rok o 19,6% alumnów, to w roku 1980 widzimy już spadek tej wielkości przyjęć o 17,5%, a w roku 1983 regres ów sięga 16,6%. Ta nierównomierność przyjęć widoczna jest także w drugiej połowie lat osiemdziesiątych, jeśliby dać za przykład dwie daty: rok 1985 wzrost liczby przyjętych alumnów osiąga wtedy 31,6%, zaś w roku 1986 liczba ta maleje do 23,9%. Niemniej w pierwszej dekadzie pontyfikatu Jana Pawła II statystyki kościelne wskazują również na wyraźny wzrost liczby ogólnej

kandydatów na księży, przyjętych do WSD diecezjalnych. W ten wynosi, jak już zaznaczyłem wyżej, ponad 1/3 ogólnej liczby przyjętych w 1987 roku, kiedy to do wszystkich WSD diecezjalnych w Polsce przyjęto 904 alumnów, zaś w 1987 roku przyjęto ich 1231, czyli więcej o 327.

Te wysokie wskaźniki przyjęć na pierwszy rok studiów kapłańskich do obu typów WSD w pierwszej dekadzie pontyfikatu Jana Pawła II skłaniają do pytania, czy podobna dynamika naboru ma miejsce w drugiej jego dekadzie, czyli w latach 1988-1998? Czy też w dekadzie tej zauważamy sytuację odmienną pod tym względem, wskazującą na spadek liczby alumnów pierwszego roku studiów? Odpowiedź na to pytanie znajdujemy w drugiej części tabeli 2, analizującej wskaźniki przyjęć w tej dekadzie i porównującej je ze wskaźnikami przyjętych podczas trwania pierwszej dekady pontyfikatu Jana Pawła II.

Przyjmując wskaźniki naboru alumnów na pierwszy rok studiów z 1988 roku, rozpoczynającego drugą dekadę pontyfikatu Jana Pawła II, za podstawę ustalenia wskaźników tego naboru w pozostałych latach ją tworzących, zauważymy bez większego trudu, że liczby przyjmowanych wówczas alumnów cechuje tendencja malejąca. W roku kończącym drugą dekadę przyjęto mniej o 18,3% alumnów na pierwszy rok studiów kapłańskich, w porównaniu ze wskaźnikiem przyjętych w 1988 roku. W niektórych latach tej dekady liczby przyjętych były jeszcze mniejsze, jak choćby w 1991 roku (o 26,4%), czy też w 1996 roku (o 24,1%). Tę malejącą tendencję przyjęć widzimy zarówno w diecezjalnych, jak i zakonnych WSD, chociaż nie jest ona identyczna i równomierna w obu przypadkach. Spadek naboru jest większy w WSD zakonnych niemal o 1/3, aniżeli w WSD diecezjalnych, w których sięgał on 1/10 przyjętych w 1988 roku.

Podsumowując tę kwestię, należy podkreślić lub wyeksponować dwa istotne fakty, które obrazują ówczesną dynamikę naboru alumnów na pierwszy rok studiów kapłańskich w polskich WSD obu typów. Po pierwsze, w całym badanym 20-leciu pontyfikatu Jana Pawła II, w porównaniu z analogicznym okresem go poprzedzającym, statystyki kościelne wskazują na wzrost liczby przyjętych kleryków na pierwszy rok studiów seminaryjnych, który wynosi ogółem 24,4%, natomiast w WSD diecezjalnych 13,1%, a w WSD zakonnych 54,4%. Po drugie, wskaźniki przyjęć różnicują się istotnie w obu dekadach tego pontyfikatu, niezależnie od typu WSD. W dekadzie pierwszej (1978-1987) widzimy ponownie znaczący wzrost wskaźników przyjęć, zwłaszcza do WSD zakonnych. Z kolei w drugiej dekadzie (1988-1998) wystąpił znaczący regres liczby przyjętych, zwłaszcza do seminariów zakonnych. Można jednocześnie zapytać, czy mniejsze liczby kandydatów przyjętych do obu typów WSD w drugiej dekadzie tego pontyfikatu oznaczają faktyczny kryzys powołań kapłańskich w Polsce, negatywne nastawienie do kapłaństwa w rodzinach katolickich, czy też kryzys akcji budzenia powołań w Kościele polskim? Pytania te są trudne i istotne poznawczo. Niemniej wymagają one uprzednich badań

socjologicznych, które umożliwiłyby odpowiedź miarodajną i wyjaśniłyby obiektywnie problem przez nie podniesiony. Być może, iż regres liczby alumnów pierwszego roku w drugiej dekadzie pontyfikatu Jana Pawła II nie oznacza jeszcze wyraźnego kryzysu powołań duchownych i ważnych zmian w nastawieniu katolickich chłopców do kapłaństwa. Niemniej regres ów jest faktem, bowiem począwszy od 1987 roku maleje liczba zgłoszeń kandydatów na studia kapłańskie i nawet niewielki jej wzrost pod koniec lat dziewięćdziesiątych nie zmienia tego faktu i nie upoważnia do lekceważenia go w procesie naboru kandydatów do WSD po 2000 roku⁵ Władze seminaryjne mają zapewne pełną świadomość tego faktu i konsekwentnie zastanawiają się nad nowymi metodami naboru powołań i zainteresowania religijnych chłopców kapłaństwem i życiem zakonnym. Obecne przemiany ustrojowe i ekonomiczne w państwie wywołały także ważne zmiany w systemie religijnych wartości katolików polskich. Nie pominęły one również Kościoła katolickiego w naszym kraju, a wręcz przeciwnie, są one powodem do istotnych zmian w jego funkcjonowaniu w nowych warunkach życia ludzi jako jednostek i jako różnych społeczności i grup. Dotyczy to w pełni powołań duchownych i polityki kadrowej Kościoła w Polsce.

1.2. GLOBALNA LICZBA ALUMNÓW W BADANYM OKRESIE

Coroczny nabór alumnów na pierwszy rok studiów kapłańskich do WSD diecezjalnych i zakonnych ma istotny wpływ na ogólną liczbę kleryków formowanych tu na kapłanów przez okres sześciu lat. Do kapłaństwa są dopuszczani jedynie niektórzy alumni. W ciągu 6-letnich studiów filozoficzno-teologicznych alumni są podawani procesowi (zwyklej) selekcji, podobnie jak studenci uczelni świeckich, przygotowujących się do wykonywania różnych zawodów pożądanых społecznie. Pewien odsetek alumnów przerywa dobrowolnie studia kapłańskie, odchodzi z WSD i powraca do struktur życia świeckiego. Z kolei inni są relegowani z WSD przez przełożonych, po uprzednim stwierdzeniu u tych alumnów braku niezbędnych kwalifikacji osobowych do „zawodu” księdza diecezjalnego lub zakonnego. Proces ten jest określany przez badaczy powołań jako swoisty „ruch” powołań kapłańskich, a wskazuje on tendencję w dynamice naboru i realizacji tych powołań w skali makrokościelnej lub w skali mikrokościelnej (lokalnej).

Uwagi te skłaniają do pytania, w jakim tempie wzrastała w Polsce (lub jak kształtowała się) globalna liczba alumnów diecezjalnych i zakonnych w badanym przedziale czasu? Czy w Polsce studiowała wtedy większa liczba alumnów, aniżeli w innych krajach katolickich w Europie i na całym świecie?

⁵ Zob. W. Zdaniewicz. Powołania kapłańskie i zakonne w Polsce. „Słowo – Dziennik Katolicki. Magazyn” nr 18. Warszawa 1995, s. 22-23; zob. J. Baniak. Autorytet Kościoła w Polsce na tle przemian ustrojowych 1981-1994. „Przegląd Powszechny” nr 7-8 1997 s. 31-51.

Na te pytania odpowiem w dalszej analizie wskaźników powołań kapłańskich, biorąc pod uwagę lata pontyfikatu Jana Pawła II. Ukazę, podobnie jak wyżej, czy liczba ogólna alumnów wzrastała identycznie w obu dekadach tegoż pontyfikatu, czy też wystąpiły różnice ilościowe powołań. Badając dynamikę wzrostu globalnej liczby kleryków w całym okresie pontyfikatu, podstawą ustalenia jej wskaźników uczynię liczbę alumnów z 1977 roku. Z kolei badając dynamikę tej liczby w kolejnych dekadach pontyfikatu, za podstawę wzrostu jej wskaźników przyjmę liczbę alumnów z 1978 i 1988 roku, a więc z lat rozpoczynających obie te dekady. Zagadnienie to ilustruje tabela zbiorcza nr 3.

Tabela 3. Alumni wszystkich kursów w WSD w Polsce podczas pontyfikatu Jana Pawła II

Badany okres	Alumni diecezjalni		Alumni zakonni		Alumni ogółem	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
1977	3607	100.0	1451	100.0	5058	100.0
1978	3784	104.9	1541	106.2	5325	105.2
1979	4179	115.8	1666	114.8	5845	115.5
1980	4449	123.3	1836	125.8	6285	124,2
1981	4727	131.0	1987	136.2	6714	132,7
1982	5018	139.1	2207	152.1	7225	142,8
1983	5207	144.3	2474	170.5	7681	151,8
1984	5365	148.7	2765	190.5	8130	166,6
1985	5563	154.3	2901	199.9	8464	167,3
1986	5658	156.8	3177	218.9	8835	174,6
1987	5859	162.4	3279	266.0	9138	180,7
1988	5788	160.5	3079	212.2	8867	175,3
1989	5499	152.4	3020	208.1	8519	168,4
1990	5352	148.4	3002	206.9	8354	165,1
1991	5228	144.9	3086	212.6	8314	164,3
1992	4864	134.8	3103	213.8	7967	157,5
1993	4679	129.7	3036	209.2	7715	152,5
1994	4389	121.7	3108	214.2	7497	148,2
1995	4496	124.6	3238	223.2	7734	152,9
1996	4570	126.7	3307	227.9	7877	155,7
1997	4708	130.5	3286	226.5	7994	158,0
1998	4724	131.0	3294	227.0	8018	158,5
1978-1998	+1117	+31,0	+1843	+127,0	+2960	+58,5

Źródło: Materiały Konferencji rektorów WSD w Polsce – 1998;
 Kościół Katolicki w Polsce: 1918-1990. W-wa 1991 s. 42;
 Obliczenia autora.

Analizując tę tabelę widzimy, że globalna liczba alumnów wzrastała niemal systematycznie w okresie pontyfikatu Jana Pawła II, zarówno w seminariach diecezjalnych, jak i zakonnych. Wzrost ten jest zauważalny w zestawieniu z liczbą alumnów, którzy studiowali w WSD obu typów w 1977 roku, jak i w dekadzie poprzedzającej okres pontyfikatu Jana Pawła II. Jeśli przyjmiemy, iż w latach 1968-1977 globalna liczba alumnów wzrosła o 1496 osób, czyli o 34,8%, w tym w WSD diecezjalnych o 973 (tj. o 30,4%) i WSD zakonnych o 523 (tj. o 58,6%), to w latach 1978-1987 wzrost tej liczby alumnów był już znacznie większy i wyniósł ogółem 3927 (tj. o 125,9%). Różnica między wskaźnikami alumnów w obu typach okresów jest znaczna na korzyść pierwszej dekady pontyfikatu, gdyż wynosi ona ogółem 42,8%, w tym w zbiorze alumnów diecezjalnych 27,8% i w zbiorze alumnów zakonnych 67,3%. Oznacza to, iż wówczas większe było tempo wzrostu liczby globalnej alumnów zakonnych niż tempo liczby alumnów diecezjalnych. Alumnów tych przybyło bowiem więcej o 39,5% w okresie pierwszej dekady pontyfikatu, aniżeli w 10-leciu ją poprzedzającym.

W całym zaś badanym okresie (1978-1998) liczba globalna kleryków wzrastała niemal w każdym roku go tworzącym, jeśli porównamy ją z ich liczbą z 1977 roku. Wzrost ten jest widoczny w skali ogólnej i wynosi 2940 alumnów, czyli o ponad 1/2 ich liczby z 1977 roku, jak i WSD diecezjalnych, gdzie wynosi 1117 osób, czyli o niespełna 1/3, oraz w WSD zakonnych, gdzie wynosi 1823 alumnów, czyli aż o 125,6% ich liczby wyjściowej. Tak duży wzrost globalnej liczby alumnów nie wystąpił w żadnym innym okresie, biorąc pod uwagę sytuację kadrową Kościoła katolickiego w Polsce po II wojnie światowej, a także w okresach wcześniejszych, rozpoczynając od 1900 roku⁶ Warto zaznaczyć, że liczba globalna alumnów była znacznie mniejsza w tym okresie, zarówno w skali świata⁷, jak i w skali Europy⁸ Polska pod tym względem

⁶ Zob. J. Baniak. Socjologiczna analiza powołań kapłańskich w Polsce. „Studia Socjologiczne” nr 3-4 1985 s. 302, tabela 4 i 5; por. J. Majka, Socjografia powołań kapłańskich w Polsce. „Ateneum Kapłańskie” nr 348/349 1967 s. 50-56.

⁷ Por. W. Zdaniewicz. Kościół Katolicki w Polsce: 1982. Poznań-Ołtarzew 1982 s. 113; L. Adamczuk. Kościół Katolicki w Polsce i na świecie. W: Kościół Katolicki w Polsce i na świecie: 1919-1990. Rocznik Statystyczny. Warszawa 1991 s. 15-36.

Liczbę alumnów diecezjalnych i zakonnych na poszczególnych kontynentach w latach 1982-1998 ukaże poniższa tabela zbiorcza:

stanowi wyjątek, bowiem jeśli socjologowie badający tam dynamikę powołań kapłańskich wskazywali na nasilający się kryzys powołań, to w naszym kraju

Kontynent		Badany okres czasu					Ogółem		
		1982	1986	1990	1994	1998	1982-1998		
Afryka	D.	3400	4167	5448	7318	10118	+	6718	= 197,6 %
	Z.	471	645	1101	1576	2518	+	2047	= 434,6 %
	R.	3871	4812	6549	8894	12636	+	8765	= 226,4 %
Ameryka	D.	13170	12473	14310	18043	20189	+	7019	= 53,3 %
	Z.	6831	8333	8390	10404	10821	+	3990	= 58,4 %
	R.	20001	20806	22700	28447	31010	+	11009	= 55,0 %
Azja	D.	6755	6261	7421	9189	11149	+	4394	= 65,0 %
	Z.	3922	4727	4769	5238	7291	+	3369	= 85,9 %
	R.	10677	10633	12190	14427	18440	+	7763	= 72,7 %
Australia i Oceania	D.	686	551	526	551	521	-	165	= 24,0 %
	Z.	521	475	411	367	310		211	= 40,5 %
	R.	1207	1026	937	918	831		376	= 31,5 %
Europa	D.	19379	15474	16438	18736	19674	+	295	= 1,5 %
	Z.	9512	7725	7228	8880	9582	+	70	= 0,7 %
	R.	28891	23199	23666	27616	29256	+	365	= 1,3 %

Źródło: Annuarium Statisticum Ecclesiae 1998. s. 151-164; Kościół Katolicki w Polsce i na świecie: 1918-1990. s. 32, tabl. 6. Obliczenia autora. D - diecezjalni, Z – zakonni, R – razem.

⁸ Liczbę alumnów diecezjalnych i zakonnych w wybranych krajach katolickich Europy w latach 1982-1998 ukaże poniższa tabela zbiorcza:

Kraj		Badany okres czasu					Ogółem		
		1982	1986	1990	1994	1998	1982-1998		
Austria	D.	437	373	374	441	374	-	63	= 14,4 %
	Z.	264	210	174	236	230	-	34	= 12,9 %
	R.	701	583	548	677	604		97	= 13,8 %
Belgia	D.	470	307	284	320	275		195	= 41,5 %
	Z.	67	32	37	103	174	+	107	= 159,7%
	R.	537	339	321	423	449	-	88	= 16,4%
Francja	D.	1889	1122	1093	1146	1096		793	= 42,0%
	Z.	374	153	185	369	443	+	69	= 18,4%
	R.	2263	1275	1278	1515	1539	-	724	= 32,0%
Hiszpania	D.	2809	1829	1694	1877	1936		873	= 31,1%
	Z.	1774	1417	1316	1527	1420	-	354	= 20,0%
	R.	4583	3246	3010	3404	3356	-	1227	= 26,8%
Italia	D.	4373	2874	2823	3018	3591		782	= 17,9%
	Z.	3738	3006	2253	2351	2684		1054	= 28,2%
	R.	8111	5880	5076	5369	6275	+	2759	= 22,6%
Polska	D.	3012	3419	4410	5355	5771	+	2759	= 91,6%
	Z.	975	1178	1691	2375	2686	+	1711	= 175,5%
	R.	3987	4597	6101	7730	8457	+	4470	= 112,1%

Źródło: ASE – 1998, s. 229-230; Kościół Katolicki w Polsce i na świecie: 1918-1990, s. 32-33, tabl. 6. (rok 1982 = 100%). Obliczenia autora.

socjologowie religii wskazywali na wzrost zainteresowania stanem kapłańskim wśród chłopców katolickich, a w efekcie na wzrost liczby powołań kapłańskich. Wzrost tej liczby jest zaś zdecydowanie największy w okresie pontyfikatu Jana Pawła II, czyli w latach 1978-1998, które objąłem analizą⁹

Analiza dotychczasowa skłania do pytania, czy ten dynamiczny wzrost globalnej liczby alumnów diecezjalnych i zakonnych miał miejsce w obu dekadach pontyfikatu Jana Pawła II, czy też – analogicznie jak w sytuacji wzrostu liczby alumnów pierwszego roku studiów – wzrost tej liczby jest różny w każdej z nich (dekad)? Zagadnienie to zilustruje tabela 4, biorąc jako podstawę wzrostu liczby alumnów ich wskaźnik z roku rozpoczynającego daną dekadę pontyfikatu, czyli rok 1978 i rok 1988 (jako 100%).

Tabela 4. Alumni polscy w zależności od dekady pontyfikatu Jana Pawła II

Badana dekada	Alumni diecezjalni		Alumni zakonni		Alumni ogółem	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
1978	3784	100,0	1541	100,0	5325	100,0
1979	4179	110,4	1666	108,1	5845	109,7
1980	4449	117,6	1836	119,1	6285	118,0
1981	4727	124,9	1987	128,9	6714	126,1
1982	5018	132,6	2207	143,2	7225	135,7
1983	5207	137,6	2474	160,5	7681	144,2
1984	5365	141,8	2765	179,4	8130	152,7
1985	5563	147,0	2901	188,2	8464	158,9
1986	5658	149,5	3177	206,2	8835	165,9
1987	5859	154,8	3279	212,8	9138	171,6
1978-1987	+2075	+54,8	+1738	+112,8	+3813	+71,6
1988	5788	100,0	3079	100,0	8867	100,0
1989	5499	95,0	3020	98,1	8519	96,1
1990	5352	92,5	3002	97,5	8354	94,2
1991	5228	90,3	3086	100,2	8314	93,8
1992	4864	84,0	3103	100,8	7967	89,8
1993	4679	80,8	3036	98,6	7715	87,0
1994	4389	75,8	3108	100,9	7497	84,3
1995	4496	77,7	3238	105,1	7734	87,2
1996	4570	78,9	3307	107,4	7877	88,8
1997	4708	81,3	3286	106,7	7994	90,1
1998	4724	81,2	3294	107,0	8018	90,4
1988-1998	-1064	-18,8	+215	+7,0	-849	-9,6

Źródło: Materiały Konferencji Rektorów WSD w Polsce - 1998;

Kościół Katolicki w Polsce: 1918-1990, W-wa 1991, s.42;

Obliczenia autora.

⁹ Zob. J. Baniak. Dynamika powołań kapłańskich i zakonnych w Polsce w latach 1900-1994. Studium socjograficzne. „Nomos”, Kraków 1997 s. 68-70.

Analizując dane w tabeli 4 widzimy, że globalna liczba alumnów kształtuje się odmiennie w obu badanych dekadach pontyfikatu Jana Pawła II. W pierwszej dekadzie odnotowujemy systematyczny i radykalny wzrost tej liczby w każdym kolejnym roku tworzącym te dekadę. Jeśli więc przyjmiemy liczbę alumnów z 1978 roku za podstawę ustalenia dynamiki wzrostu globalnej liczby alumnów w tej dekadzie pontyfikatu, to okaże się, iż podczas jej trwania, jak i w roku ją kończącym (1987), liczba ta wzrosła o 3813 kleryków, a więc o ponad 70% liczby wyjściowej. Wzrost ten dostrzegamy w obu typach WSD – diecezjalnych i zakonnych. W WSD diecezjalnych wyniósł on 2075 kleryków, czyli o ponad 1/2, zaś w WSD zakonnych przybyło 1738 kleryków, czyli więcej aż o 112,8% ich liczby z 1978 roku. Wskaźniki procentowe ukazują znacznie bardziej dynamiczny wzrost liczby alumnów zakonnych, ponieważ ich liczby w kolejnych latach tej dekady rosły szybciej niż liczba kleryków diecezjalnych. Jednakże największa liczba alumnów w obu typach WSD ma miejsce pod koniec tej dekady, czyli w latach 1986-1987, w granicach od 55% (diecezjalne) do 113% (zakonne)¹⁰

Natomiast w drugiej dekadzie pontyfikatu Jana Pawła II odnotowujemy regres globalnej liczby alumnów, w zestawieniu jej z rokiem 1988, w którym to liczba ich była największa. Regres ten jest systematyczny i widoczny w każdym roku, aczkolwiek największy w latach 1992-1996, lokując się w granicach od 13,0% do 11,2%. Nieznaczny wzrost liczby alumnów wystąpił pod koniec tej dekady (o około 2%). W ogólnym zaś ujęciu globalna liczba alumnów zmalała w tej dekadzie o około 10% w porównaniu z liczbą ich z 1988 roku.

Zdecydowany spadek liczby globalnej alumnów w tej dekadzie ma miejsce w środowisku seminariów diecezjalnych. Liczba ta maleje tu systematycznie w każdym kolejnym roku tej dekady. Regres jej jest jednak największy w latach 1994-1996, w granicach od 24,2% do 21,1%. Pod koniec dekady liczba kleryków diecezjalnych wzrosła nieznacznie (o około 1,5%), nie zmniejszając jednak ujemnej tendencji ogólnej powołań w tym okresie. W ogólnym więc ujęciu globalna liczba alumnów diecezjalnych zmalała o blisko 19% w porównaniu z ich liczbą z 1988 roku, kiedy to była ona największa. Z kolei w WSD zakonnych globalnie liczba kleryków kształtowała się nierównomiernie i chociaż ma tendencje progresywną, to jednak wystąpiły także momenty regresu w trzech latach tej dekady. Regres ów odnotowujemy mianowicie w roku 1989 (o 1,9%), 1990 (o 2,5%) i w 1993 (o 1,4%). W pozostałych latach tej dekady liczba alumnów wzrastała w stopniu nierównomiernym, w granicach od 0,2% do 7,0%. W ogólnym zaś ujęciu w WSD zakonnych liczba globalna alumnów wzrosła w tym właśnie okresie o 215, a więc o 7,0%, w porównaniu z ich liczbą z 1988 roku.

¹⁰ Zob. J. Baniak. Powołania kapłańskie i zakonne w Polsce w okresie pontyfikatu papieża Jana Pawła II (1978-1987) „Życie Katolickie” nr 1 1989 s. 116, tabl. 2.

Analizowanie wyżej wskaźniki powołań skłaniają do wniosku ogólnego, iż w okresie pontyfikatu Jana Pawła II znacząco wzrosła globalna liczba alumnów, w porównaniu z ich wskaźnikiem z analogicznego okresu wcześniejszego. Tego wzrostu liczby globalnej alumnów nie kwestionuje ukazany wyżej nieznaczny i – jak się wydaje – przejściowy jej spadek w drugiej dekadzie tego pontyfikatu. Spadek ów dotknął zresztą jedynie globalną liczbą alumnów diecezjalnych. W okresie pontyfikatu Jana Pawła II powołania kapłańskie w Polsce wzrosły ilościowo najdynamiczniej, nie mając takich odpowiedników wzrostu w innych krajach katolickich Europy i świata¹¹

1.3. ALUMNI DIECEZJALNI

Chcąc dokładniej zaprezentować dynamikę powołań kapłańskich w Polsce w badanym przedziale czasu (1978-1998), dalej uwagę skoncentruję oddzielnie na globalnej liczbie alumnów diecezjalnych i liczbie alumnów zakonnych. Analizując liczbę alumnów diecezjalnych wezmę pod uwagę obie siatki geograficzne Kościoła w Polsce – dawną i dzisiejszą, zaistniałą w 1992 roku. Podział ten być może utrudni nieznacznie porównanie liczby alumnów w obu układach geograficznych diecezji, jednak z drugiej strony wskaże on na cechy specyficzne nowego podziału Kościoła w Polsce w zakresie rekrutacji i realizacji powołań kapłańskich w każdej z tych „nowych” diecezji. Od strony statystycznej zagadnienie to zilustrują odrębne tabele zbiorcze (5 i 6)

¹¹ Dokładniejsze ujęcie tempa wzrostu liczby alumnów diecezjalnych i zakonnych na świecie w latach 1982-1998 ukaże poniższa tabela zbiorcza:

Okres	Alumni diecezjalni		Alumni zakonni		Alumni ogółem	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
1982	43390	100,0	21257	100,0	64647	100,0
1985	39047	90,0	21095	99,2	60142	93,0
1986	38926	89,7	21450	100,9	60376	93,4
1987	39422	90,6	21591	101,6	61013	94,4
1988	40978	94,4	21692	102,0	62670	96,9
1989	43212	99,6	21777	102,4	64989	100,5
1990	44143	101,7	21899	103,0	66042	102,1
1994	53837	124,1	26465	124,5	80302	124,2
1998	61651	142,1	30522	143,6	92173	142,6
1982-1998	+ 18261	+ 42,1	+ 9265	+ 43,6	+ 27526	+ 42,6

Źródło: ASE:1998, s. 69-72;

Kościół Katolicki w Polsce i na świecie: 1918-1990 s. 30-31.

Obliczenia autora.

Tabela 5. Globalna liczba alumnów diecezjalnych w latach 1978-1992 według „dawnego” podziału Kościoła w Polsce.

Diecezja	1978	1988		1992		1978-1992	
	N.=100%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
Białostocka	67	74	10,4	85	26,9	18	26,9
Chełmińska	166	272	63,8	287	72,9	121	72,5
Częstochowska	165	182	10,3	188	13,9	23	13,9
Drohiczyńska	23	28	21,7	34	47,8	11	47,8
Gdańska	53	120	126,4	136	156,6	83	156,6
Gnieźnieńska	127	186	46,4	192	51,2	65	51,2
Gorzowska	122	166	36,1	178	45,9	56	45,9
Katowicka	264	345	30,7	363	37,5	99	37,5
Kielecka	119	239	100,8	247	107,5	128	107,5
Koszalińsko-Koło-brzeska	90	141	56,7	134	48,9	44	48,9
Krakowska	275	383	39,3	398	44,7	123	44,7
Lubaczowska	19	27	42,1	34	78,9	15	78,9
Lubelska	185	362	95,7	345	86,5	160	86,5
Łomżyńska	85	187	120,0	192	125,9	107	125,9
Łódzka	99	137	38,4	146	47,5	47	47,5
Opolska	187	213	13,9	235	25,7	48	25,7
Płocka	193	178	-22,2	232	20,2	39	20,2
Poznańska	169	224	32,5	238	40,8	69	40,8
Przemyska	237	419	76,8	397	67,5	160	67,5
Sandomiersko-Radomska	129	217	68,2	262	103,0	133	103,0
Siedlecka	110	164	49,1	154	40,0	44	40,0
Szczecińsko-Kamieńska	54	169	213,0	156	188,9	102	188,9
Tarnowska	263	313	19,0	342	30,0	79	30,0
Warmińska	126	205	62,7	218	73,0	92	73,0
Warszawska	192	348	81,2	292	52,1	100	52,1
Włocławska	122	196	60,6	217	77,9	95	77,9
Wrocławska	233	290	24,5	254	9,0	21	9,0
Ogółem	3784	5785	52,0	5956	57,4	2152	57,0

Źródło: Materiały Konferencji Rektorów WSD w Polsce – 1998;
 Kościół Katolicki w Polsce: 1918-1990;
 Obliczenia autora.

Tabela 5 informuje o dwóch sprawach. Po pierwsze, mówi ona o globalnej liczbie alumnów diecezjalnych w diecezjach tzw. „dawnego” podziału Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce, czyli do roku 1992. Po drugie, mówi ona też o globalnej liczbie alumnów diecezjalnych w tychże diecezjach z okresu pierwszej dekady pontyfikatu Jana Pawła II. Ponadto, jednak zaledwie częściowo, tabela ta ukazuje dynamikę powołań kapłańskich w tych diecezjach w pierwszej połowie drugiej dekady pontyfikatu, kończąc na 1991 roku.

Jeśli przyjmiemy liczbę alumnów z 1978 roku za podstawę ustalenia dynamiki tej liczby w przyjętym przedziale czasu, wtedy okaże się, że w badanym 15-leciu globalna liczba kleryków wzrosła we wszystkich diecezjach o ponad ½ w porównaniu z liczbą wyjściową. Wzrost ten jest imponujący, aczkolwiek bardzo zróżnicowany w każdej z badanych diecezji. W pierwszej dekadzie pontyfikatu wzrost tej liczby alumnów był nieco mniejszy (o 4,5%) od wskaźnika jej wzrostu w 1992 roku. Fakt ten potwierdza wniosek wcześniej już wskazany, iż z początkiem lat dziewięćdziesiątych wzrosła liczba kandydatów przyjmowanych do WSD diecezjalnych.

Warto wskazać tu na te diecezje, w których wzrost globalnej liczby alumnów był największy w obu zarówno skalach odniesienia – w całym 15-leciu i w pierwszej dekadzie pontyfikatu Jana Pawła II. Wyrazem tego wzrostu są wskaźniki procentowe, które niekiedy nie są zgodne z wartościami rzeczywistymi liczb alumnów w każdej badanej diecezji. Oto przykłady: w Drohiczyńskie (o 156,6%), łomżyńska (o 125,9%), kielecka (o 107,5%), sandomiersko-radomska (o 103,0%), szczecińsko-kamieńska (o 188,9%). W pozostałych diecezjach wzrost tej liczby alumnów był już mniejszy (poniżej 100%) i sięgał granicy: od 9,0% (najmniejszy) w diecezji wrocławskiej do 86,5% (najwięcej) w lubelskiej. Liczby rzeczywiste alumnów rosły odmiennie w tym okresie w każdej diecezji ze względu na różnorodne czynniki, które miały istotny i bezpośredni wpływ na ich dynamikę, jak i na zainteresowanie kapłaństwem w środowisku młodzieży męskiej. Nie bez znaczenia są tu również tzw. "tradycje powołaniowe" w danej diecezji, które oddziaływały chyba najsilniej na rekrutację nowych powołanych do lokalnych seminariów diecezjalnych. W niektórych diecezjach tradycje te są od dawna bardzo silne i w nich zauważamy ciągle wielkie liczby powołanych, zaś w innych diecezjach tradycje te są niezbyt wielkie (silne) i tu liczby powołanych (alumnów) są znacznie mniejsze. Dokładniejszy wgląd w dane zamieszczone w tabeli 5 poinformuje precyzyjniej o tym właśnie zjawisku i zagadnieniu.

Tabela 6 ukazuje globalną liczbę alumnów diecezjalnych według tzw. „nowego” podziału administracyjnego Kościoła w Polsce, biorąc pod uwagę lata 1992-1998. Dane z roku 1992 stanowią tu podstawę ustalenia dynamiki wzrostu globalnej liczby alumnów diecezjalnych w kolejnych latach drugiej dekady pontyfikatu Jana Pawła II.

Porównując wskaźniki tabeli 5 i 6, nie jest trudno dostrzec, jak dalece zmiana układu geograficznego Kościoła w Polsce w 1992 roku wpłynęła na zmianę globalnej liczby kleryków diecezjalnych w następnych latach.

Tabela 6. Globalna liczba alumnów diecezjalnych w Polsce w latach 1993-1998 według obecnego podziału Kościoła.

Diecezja	1993	1995		1996		1997		1998		1993-1998	
	N=100%	L.	%	L.	%	L.	%	L.	%	L.	%
Białostocka	85	84	-1,2	80	-5,8	100	+17,6	86	+1,2	+1	+1,2
Bielsko-Żywiecka	86	102	+18,6	105	+22,1	101	+17,4	93	+8,1	+7	+8,1
Częstochowska	108	125	+15,7	124	+14,8	135	+25,0	142	+31,5	+34	+31,5
Drohiczynska	34	48	+41,2	51	+50,0	68	+100,0	76	+123,5	+42	+123,5
Elbląska	58	73	+25,9	77	+32,7	76	+31,0	64	+10,3	+6	+10,3
Elcka	57	55	-3,5	55	-3,5	64	+12,3	70	+22,8	+13	+22,8
Gdańska	136	107	-21,3	108	-20,9	101	-25,7	111	-18,4	-25	-18,4
Gliwicka	58	63	+8,6	57	-1,7	60	+3,4	64	+10,3	+6	+10,3
Gnieźnieńska	119	123	+3,4	121	+1,7	115	-3,3	124	+4,2	+5	+4,2
Kaliska	92	87	-5,4	90	-2,2	97	+5,4	97	+5,4	+5	+5,4
Katowicka	231	182	-21,2	183	-28,8	187	-19,0	165	-28,6	-66	-28,6
Kielecka	123	122	-0,8	124	+0,8	125	+1,6	120	-2,4	-3	-2,4
Koszalińsko-Kołobrzaska	118	115	-2,5	116	-1,7	111	-5,9	112	-5,1	-6	-5,1
Krakowska	275	145	-47,3	159	-42,2	149	-45,8	142	-48,4	-133	-48,4
Legnicka	83	106	+27,7	98	+18,1	103	+24,1	101	+21,7	+18	+21,7
Lubelska	186	109	-41,4	170	-8,6	178	-4,3	188	+1,1	+2	+1,1
Łomżyńska	135	110	-18,5	98	-27,4	110	-18,5	107	-20,7	-28	-20,7
Łowicka	83	86	+3,6	87	+4,8	84	+1,2	88	+5,0	+5	+5,0
Łódzka	124	109	-12,1	91	-26,6	81	-34,7	93	-25,0	-31	-25,0
Olsztyńska	102	84	-17,6	97	-4,9	94	-7,8	88	-13,7	-14	-13,7
Opolska	105	114	+8,6	100	-4,7	106	+0,9	107	+1,9	+2	+1,9
Pelplińska	115	113	-1,7	116	+0,9	137	+19,1	142	+23,5	+27	+23,5
Płocka	117	132	+12,8	115	-1,7	113	-3,4	109	-6,8	-8	-6,8
Poznańska	128	130	+1,5	141	+10,1	138	+7,8	134	+4,7	+6	+4,7
Przemyska	165	170	+3,0	173	+4,8	169	+2,4	169	+2,4	+4	+2,4
Radomska	160	134	-16,2	140	-12,5	147	-8,1	164	+2,4	+4	+2,5
Rzeszowska	128	133	+3,9	135	+5,5	150	+17,2	150	+17,2	+22	+17,2
Sandomierska	102	105	+2,9	102	+0,0	111	+8,8	107	+4,9	+5	+4,9
Siedlecka	154	133	-13,6	125	-18,8	123	-20,1	122	-20,8	-32	-20,8
Sosnowiecka	85	74	-12,9	70	-17,6	71	-16,5	82	-3,5	-3	-3,5
Szczecińsko-Kamińska	136	116	-14,7	128	-5,9	121	-11,0	117	-14,0	-19	-14,0
Tarnowska	262	271	+3,4	285	+8,8	292	+11,4	300	+14,5	+38	+14,5
Toruńska	75	95	+26,7	106	+41,3	107	+42,7	100	+33,3	+25	+33,3
Warszawska	126	120	-4,7	119	-5,5	222	+76,2	216	+71,4	+90	+71,4
Warszawsko-Praska	96	86	-10,4	89	-7,3	93	-3,1	85	-11,5	-11	-11,5
Włocławska	122	91	-25,4	96	-21,3	117	-4,1	124	+1,6	+2	+1,6
Wrocławska	148	149	+0,7	154	+4,0	157	+6,1	163	+10,1	+15	+10,1
Zamojsko-Lubaczowska	97	106	+9,3	96	-1,0	95	-2,1	93	-4,2	-4	-4,2
Zielonogórsko-Gorzowska	149	121	-18,3	125	-16,1	125	-16,1	129	-13,4	-20	-13,4
Redemptoris Mater	61	68	+11,5	67	+9,8	72	+18,0	72	+18,0	+11	+18,0
Ordynariat WP	5	8	+60,0	11	+120,0	14	+180,0	19	+280,0	+14	+280,0
Ogółem	4829	4504	-6,8	4584	-5,1	4819	-0,3	4835	+0,1	+6	+0,1

Źródło: Materiały Konferencji Rektorów WSD w Polsce – 1998;
 Kościół Katolicki w Polsce: 1918-1990;
 Obliczenia autora.

Powołanie nowych diecezji i metropolii nie pozostało bez istotnego znaczenia dla liczby powołań w diecezjach „dawnego” podziału geograficznego Kościoła w Polsce. Z wielu tych diecezji powstały nowe diecezje, w których zaczęły stopniowo funkcjonować samodzielne seminaria duchowne, przygotowujące własnych alumnów do kapłaństwa. W praktyce oznacza to iż z „dawnych” diecezji odeszło wielu alumnów do diecezji obecnie utworzonych, do których zostali włączeni przez biskupa mocą prawa kościelnego. Jednakże w ten sposób zmniejszyły się zasadniczo globalne liczby kleryków w tamtych diecezjach, a wzrosły ich liczby w diecezjach nowych.

Analizując tabelę 6 widzimy, że globalna liczba alumnów kształtowała się inaczej w każdej diecezji w przyjętym przedziale czasu, czyli w latach 1992-1998. W wielu diecezjach zauważamy tendencję progresywną, a wtedy liczba alumnów wzrasta o stosowny procent w relacji do ich liczby z 1992 roku. W niektórych zaś spotykamy sytuację odwrotną, negatywną, zauważamy spadek globalnej liczby alumnów, w porównaniu z ich liczbą z 1992 roku. Zwróćmy więc uwagę na te diecezje, w których liczba alumnów wzrosła wówczas najwięcej, jak i na te, w których liczba ta najbardziej zmalała. Do grupy tych pierwszych można zaliczyć następujące: drohiczyńską (wzrost o 123,5%), warszawską (o 71,4%), toruńską (o 33,3%), częstochowską (o 31,5%), pelplińską (o 23,5%). Z kolei do grupy tych diecezji, w których globalna liczba alumnów zmalała należą: krakowska (spadek o 48,4%), katowicka (o 28,6%), łódzka (o 25,0%), łomżyńska (o 20,7%), siedlecka (o 20,8%). W pozostałych diecezjach zarówno wzrost, jak i spadek globalnej liczby alumnów w tym okresie były już mniejsze i uzależnione od wielu czynników typowych dla każdej z tych diecezji. W kolejnych latach tego okresu wzrost i spadek tej liczby były także różne w każdej wziętej do analizy diecezji. W ujęciu zaś ogólnym liczba globalna alumnów diecezjalnych zmalała w trzech kolejnych latach o nie znaczne odsetki w porównaniu z ich liczbą z 1993 roku, a mianowicie w 1995 roku o 6,8%, w 1996 roku o 5,1% i w 1997 roku o 0,3%. Jedynie w roku 1998 wystąpił wręcz śladowy wzrost tej liczby alumnów, wynoszący zaledwie 0,1%. Wskaźnik ten charakteryzuje zarazem tendencję wzrostową globalnej liczby alumnów diecezjalnych w całym badanym 5-leciu. Warto też zaznaczyć, że w zdecydowanej większości nowych diecezji wzrastała systematycznie liczba alumnów, natomiast w wielu diecezjach dawnego podziału liczba ta zmalała znacznie i te ujemne tendencje nadal się utrzymują.

1.4. ALUMNI ZAKONNI

Alumni zakonnych WSD stanowią integralną część globalnej liczby alumnów polskich wespół z alumnami diecezjalnymi w badanym okresie. Analizując więc globalną liczbę alumnów polskich w 20-leciu pontyfikatu Jana Pawła II, należy wziąć pod uwagę również globalną liczbę alumnów zakonnych. Trzeba zatem zapytać, jak kształtowała się globalna liczba alumnów zakonnych w tym właśnie przedziale czasu? Odpowiadając na to pytanie, uwzględnijmy liczbę

alumnów zakonnych z lat 1978 (jako 100%), 1986, 1990, 1997 i 1998, a dane te będą obrazowały (w pewnym zakresie) dynamikę powołań kapłańskich w zakonach w Polsce w całym badanym 20-leciu, ukazując jednocześnie specyfikę każdego zakonu i zgromadzenia.

Okazuje się, że zdecydowanie odmiennie kształtowała się globalna liczba alumnów zakonnych WSD w porównaniu z analogiczną liczbą alumnów diecezjalnych. Różnice tę ukazują dane zamieszczone w tabelce nr 7.

Tabela 7. Globalna liczba alumnów zakonnych w Polsce w latach 1978-1998 (Rok 1978=100%)

Zakon /Rok	1978	1986	1990	1997	1998	1978-1998	
Benedyktyni	5	8	13	15	14	+9	+180,0%
Chrystusowcy	80	129	112	56	50	-30	-37,5
Cystersi	9	22	36	34	28	+19	+211,1
Dominikanie	36	94	101	108	87	+51	+141,7
Filipini	7	23	21	24	18	+11	+157,1
Franciszkanie	151	288	295	233	237	+86	+56,9
Franciszkanie Conv.	91	185	265	183	165	+74	+81,3
Jezuici	80	144	163	151	144	+64	+80,0
Karmelici	00	6	3	5	5	+5	+100,0
Kamilianie	13	15	19	26	23	+10	+76,9
Kanonicy Regularni	9	21	14	19	7	-2	-22,2
Kapucyni	47	120	157	132	145	+98	+208,5
Karmelici	20	23	24	7	8	-12	-60,0
Karmelici Bosi	21	77	72	83	53	+32	+152,4
Klaretyni	11	35	46	42	39	+28	+254,5
Marianie	17	96	92	53	51	+34	+200,0
Michalicy	58	127	100	43	40	-18	-31,0
Misjonarze	53	92	73	32	30	-23	-43,4
Misjonarze Ducha św.	13	35	26	21	23	+10	+76,9
Misjonarze Św. Rodziny	40	50	56	28	28	-12	-30,0
Oblacy Maryi Niepokal.	65	154	114	90	97	+32	+49,2
Oblacy św. Józefa	00	31	15	12	5	+5	+100,0
Orioniści	22	20	28	19	20	-2	-9,1
Pallottyni	104	161	186	142	138	+34	+32,7
Pasjoniści	11	15	16	17	19	+8	+72,7
Paulini	36	77	81	68	62	+26	+72,2
Pauliści	00	17	19	9	11	+11	+100,0
Pijarzy	21	14	13	26	29	+8	+38,1
Redemptoryści	53	125	122	121	123	+70	+132,1
Saletyni	31	88	77	37	47	+16	+51,6
Salezjanie	170	434	445	283	283	+113	+66,5
Salwatorianie	51	88	95	110	103	+52	+102,0
Sercenie	47	83	56	51	41	-6	-12,8
Wrebiści	138	168	122	96	95	-44	-31,9
Zmartwychstańcy	40	65	56	34	25	-15	-37,5
Ogółem	1550	3129	3133	2410	2292	+742	+47,9

Źródło: Materiały Konferencji Rektorów WSD w Polsce – 1998;

Kościół Katolicki w Polsce: 1918 – 1990. s.154 – 155.

Obliczenia autora.

Zarówno liczby rzeczywiste, jak i wskaźniki procentowe alumnów, są odniesione do danego roku oraz do całego 20-lecia pontyfikatu Jana Pawła II. Wprawdzie w badanym okresie nastąpił znaczny wzrost globalnej liczby tych alumnów (o niespełna ½ w odniesieniu do ich liczby z 1978 roku), to jednak wzrost ten był znaczenie większy w latach 1978-1990, aniżeli w latach 1991-1998. Dla przykładu więc jeśli w 1986 roku wzrost globalnej liczby alumnów zakonnych wynosi 101,9% (o 1579 osób) i w 1990 roku 102,1% (o 1583 osoby), to w 1997 roku był już mniejszy o połowę i wyniósł zaledwie 55,5% (o 860 osób), a w 1998 roku 47,9% (o 742 osoby). Sytuację podobną widzimy w większości badanych zakonów i zgromadzeń zakonnych. Zwróćmy uwagę na te wspólnoty zakonne, w których w badanym okresie pontyfikatu Jana Pawła II globalna liczba alumnów wzrosła najwięcej, a nadto ta tendencja wzrostu utrzymywała w kolejnych latach tworzących ten okres. Zakony te to: klaretyni (o 254,5 %), cystersi (o 211,1%), kapucyni (o 208,5 %), marianie (o 200 %), benedyktyni (o 180 %), filipini (157,2%), kameduli bosci (o 152,4%), dominikanie (o 141,7%), redemptoryści (o 132,1%), salwatorianie (o 102,0 %), kameduli, oblaci św. Józefa i pauliści (o 100,0%).

W niektórych wspólnotach zakonnych wzrost liczby alumnów był już mniejszy i nie przekroczył 100%, a lokował się w granicach od 32,7% (pallotyńcy) do 80% (jezuici). Z kolei do grupy zakonów i zgromadzeń, w których w tym czasie nastąpił regres globalnej liczby kleryków należą: misjonarze (o 43,4%), chrystusowcy i zmartwychwstańcy (o 37,5), werbiści (o 31,9%), czy też orioniści (o 9,1%) i sercanie (o 12,8%). Dynamikę wzrostu lub spadku globalnej liczby alumnów w wyszczególnionych wspólnotach zakonnych ukazują jeszcze inaczej wskaźniki kolejnych lat stanowiących badany okres 20-lecia pontyfikatu Jana Pawła II. Dokładniejszy wgląd w te wskaźniki ułatwi zapewne analizę trendów, jakie ją charakteryzują. Dane te potwierdzają tezę, iż w pierwszej dekadzie pontyfikatu także globalna liczba alumnów zakonnych była większa i dynamiczniej wzrastała, aniżeli w drugiej dekadzie. W tej to bowiem dekadzie, analogicznie jak w sytuacji alumnów diecezjalnych, globalna liczba kleryków zakonnych zmalała w znacznym stopniu i utrzymywała się niemal przez cały okres jej trwania. Nieznaczny wzrost tej liczby w niektórych zakonach w latach 1996-1998 nie podważa trafności i zasadniczości tej tezy. W świetle tegoż materiału można zapytać, czy te tendencje utrzymują się po 1999 roku, czy też nastąpił ponowny wzrost zainteresowania kapłaństwem i życiem zakonnym wśród religijnych chłopców w Polsce? Na pytanie to odpowiedzią będą zapewne statystyki powołań kapłańskich, ciągle aktualizowane w naukowych ośrodkach kościelnych i świeckich. Można też zapytać dodatkowo, czy laicyzacja i liberalizm etyczny i światopoglądowy w środowisku młodzieżowym przyczyni się do regresu liczby powołań kapłańskich i zakonnych w naszym kraju w nowym tysiącleciu?

1.5. PROCES REALIZACJI POWOŁAŃ KAPŁAŃSKICH

Kończąc analizę stanu ilościowego realizowanych powołań kapłańskich w Polsce w badanym okresie pontyfikatu Jana Pawła II, w tym miejscu zwróć uwagę na dwie kwestie: na rozkład procentowy liczby alumnów diecezjalnych i zakonnych według konkretnego roku ich studiów kapłańskich (kursu), biorąc jako przykład wskaźniki z roku 1986 i 1998, jak i na proces realizacji powołań kapłańskich w oparciu o dane z tych właśnie dwóch lat. Ponadto ukazę liczbę neoprezbiterów z lat 1978-1998, która będzie również wyrazem procesu realizacji powołań kapłańskich. Wcześniej zjawisko to zilustruję na przykładzie procesu realizacji diecezjalnych powołań kapłańskich w latach 1945-1986, mając na względzie pełną obiektywność i wszechstronność analizowanego problemu.

Z wcześniejszych analiz wynika, że realizacja powołań kapłańskich kształtowała się odmiennie w kolejnych okresach historycznych, w których różne czynniki warunkowały zarówno rekrutację kandydatów na kleryków, jak i skuteczność ich formacji duchowej w WSD, której efektem była coroczna liczba neoprezbiterów. Oczywiście, liczbę tę determinowały jeszcze inne czynniki, typowe dla danego okresu dziejów Kościoła i państwa. Wiadomo więc, iż w okresie międzywojennym w Polsce liczba powołań kapłańskich wzrastała bardzo dynamicznie, w rezultacie czego wzrastała także sukcesywnie liczba kapłanów. To duże tempo osłabło znacząco w okresie II wojny światowej i okupacji hitlerowskiej. W tym właśnie okresie zginęło tragicznie wielu biskupów, księży i alumnów polskich, sióstr i braci zakonnych. Do pierwszego września 1939 roku liczba księży diecezjalnych w Polsce wynosiła około 10 tysięcy, z czego ponad 18% poniosło tragiczną śmierć w wyniku działań wojennych. Co trzeci kapłan doznał represji ze strony okupanta, a niemal ½ populacji księży została wyeliminowana z działalności duszpasterskiej w parafiach i zakonach. Największa liczba księży zginęła w obozie koncentracyjnym w Dachau. Więziono tam 1393 osoby duchowne, z tego uśmiercono 750, 52 zwolniono, a 591 osób doczekało wyzwolenia w wyniku zakończenia wojny. Podczas II wojny światowej Kościół rzymskokatolicki w Polsce stracił bezpowrotnie: 6 biskupów, 1863 kapłanów i 63 alumnów. Mimo represji okupacyjnych Kościół odważnie prowadził działalność duszpasterską i formacyjną kleru. W Generalnej Guberni konspiracyjnie wyświęcono na kapłanów 1200 kleryków w tym właśnie trudnym dla Kościoła i narodu okresie wojenno-okupacyjnym¹²

Wiadomo także, iż po II wojnie światowej i w okresie socjalizmu realnego (PRL) w Polsce liczba księży diecezjalnych i zakonnych wzrastała systematycznie, zaś dynamika tego wzrostu nasiliła się szczególnie w latach osiemdziesiątych. W całym tym okresie powojennym liczba rekrutowanych

¹² Zob. Duchowieństwo polskie w czasie okupacji hitlerowskiej (1939-1945). W: Kościół Katolicki w Polsce i na świecie: 1918-1990 s. 131-132 tabl. 5 i 6.

alumnów pierwszego roku studiów w obu typach WSD wzrastała niemal regularnie. Liczba ta była jednak zróżnicowana w zależności od typu diecezji lub typu wspólnoty zakonnej. W pewnych diecezjach i zakonach liczba powołań kapłańskich wzrastała natomiast w innych pojawiały się one rzadziej, i wolniej. Były i taki regiony kościelne lub zgromadzenia zakonne, gdzie nie było powołań kapłańskich.

Witold Zdaniewicz w oparciu o statystykę wykazał, że w latach 1945-1990 do WSD diecezjalnych przyjęto na pierwszy rok studiów 36521 kandydatów, którzy własną przyszłość wiązali wtedy z kapłaństwem¹³ Należy zapytać jednakże, ilu spośród tej liczby alumnów ukończyło owocnie studia w WSD i uzyskało święcenia kapłańskie? Pytamy tu więc o realny wskaźnik procesu realizacji powołań kapłańskich w Polsce w okresie II wojny światowej i w okresie powojennym-współczesnym. Chcąc ustalić ów wskaźnik, należy wziąć pod uwagę te same roczniki alumnów przyjętych do WSD oraz liczbę diakonów przyjmujących święcenia kapłańskie, nie zapominając o 6-letnim cyklu studiów kapłańskich.

Biorąc pod uwagę to właśnie kryterium ustalenia wskaźnika realizacji powołań kapłańskich zauważamy, że w latach 1945-1984 przyjęto do WSD diecezjalnych na pierwszy rok studiów 29594 maturzystów. Z tej wielkiej liczby jedynie 19120 alumnów, czyli 64,6%, zrealizowało powołanie kapłańskie i w latach 1951 – 1990 otrzymało święcenia prezbiteratu. Pozostała liczba kleryków 10474, tj. 35,4% wcześniej opuściła seminarium duchowne [niezależnie od roku studiów (od I do VI)]. Coroczne święcenia kapłańskie w latach 1945 – 1990 dały Kościołowi w Polsce liczbę 20028 księży diecezjalnych. Największy wzrost liczby neoprezbiterów diecezjalnych miał miejsce w latach osiemdziesiątych tego okresu. Przykładowo w roku 1980 roku święcono 470 neoprezbiterów. W 1989 roku 826, czyli nastąpił wzrost o 356 kapłanów (tj. 75,7 %)¹⁴ Zjawisko to ilustruje dokładnie tabela zbiorcza nr 8, w której umieszczono realizację powołań kapłańskich w Polsce w latach 1945 – 1986 w poszczególnych diecezjach.

¹³ Zob. Kościół Katolicki w Polsce i na świecie s. 144.

¹⁴ Por. J. Baniak. Dynamika powołań kapłańskich i zakonnych w Kościele rzymsko-katolickim w Polsce s. 63-65.

Tabela 8. Realizacja diecezjalnych powołań kapłańskich w Polsce w latach 1945 – 1986 według diecezji.

Diecezja	Alumni WSD	Neoprezbiter	Realizacja	Rezygnacja	
	Liczba	Liczba	%	Liczba	%
Lubaczowska	150	124	82,6	26	17,4
Drohiczyńska	120	90	75,0	30	25,0
Łomżyńska	588	397	67,5	191	32,5
Poznańska	1402	942	67,1	460	32,7
Sandomiersko–Radomska	1083	694	64,1	389	36,9
Przemyska	1642	1013	61,7	629	38,9
Kielecka	967	586	60,6	381	39,4
Koszalińsko–Kołobrzeska	481	286	59,4	195	40,6
Siedlecka	771	453	58,7	318	41,3
Białostocka	520	304	58,4	216	41,6
Warszawska	1744	1015	58,2	729	41,8
Gnieźnieńska	1129	657	58,2	472	41,8
Włocławska	1007	585	58,1	422	41,9
Chełmińska	1466	838	57,1	628	42,9
Opolska	1580	898	56,8	682	43,2
Wrocławska	1962	1099	56,1	863	43,9
Płocka	911	511	56,0	400	44,0
Częstochowska	1741	763	43,8	978	56,2
Tarnowska	2163	1185	54,8	978	45,2
Lubelska	1499	801	53,4	698	46,6
Krakowska	1975	1025	51,9	950	48,1
Warmińska	1160	587	50,6	573	49,4
Katowicka	2018	996	49,3	1022	50,7
Łódzka	918	487	53,0	431	47,0
Gdańska	391	168	43,0	233	57,0
Gorzowska	953	409	42,9	544	57,1
Szczecińsko - Kamieńska	411	175	42,5	236	57,5
Ogółem	30752	17088	56,2	13674	43,8

Źródło: Materiały Biura Prasowego Sekretariatu Prymasa Polski.
Obliczenia autora.

Z danych tych wynika, że w badanym okresie święcenia kapłańskie uzyskało jedynie 56,2 alumnów, zaś 43,8 opuściło WSD z różnych powodów i przyczyn, nie uzyskawszy święceń kapłańskich. Wskaźniki realizacji i rezygnacji alumnów z kapłaństwa kształtują się różnie w badanych diecezjach. W kilku diecezjach wskaźniki rezygnacji były większe od wskaźników realizacji

powołań, a są to następujące diecezje: częstochowska (56,2 %), katowicka (50,7 %), gdańska (57,0 %), gorzowska (57,1 %), szczecińsko - kamieńska (57,8 %) ¹⁵

Zwrócimy teraz uwagę na globalną liczbę neoprezbiterów diecezjalnych i zakonnych, którzy święcenia kapłańskie otrzymali w latach 1978 – 1998, czyli w badanym 20-leciu pontyfikatu Jana Pawła II. Wtedy zorientujemy się dokładniej, w jakich odsetkach następował przyrost liczby neoprezbiterów w każdym roku badanego okresu. Podstawę do ustalenia wskaźnika powołań wzrostu liczby globalnej neoprezbiterów w tym okresie będzie ich liczba z 1977 roku, zaś podstawą tych wskaźników dla kolejnych dekad pontyfikatu będą wskaźniki realizacji powołań z 1978 i 1987 r.. Zjawisko to ilustruje tabela nr 9.

Tabela 9. Neoprezbiterzy diecezjalni i zakonnicy w Polsce w latach 1978 – 1998.

Neoprezbiterzy Rok:	Diecezjalni		Zakonnicy		Ogółem	
	L.	%	L.	%	L.	%
1977	341	100,0	97	100,0	438	100,0
1978	420	23,2	149	53,6	569	30,0
1979	407	19,3	138	42,3	545	24,4
1980	470	37,8	162	67,0	632	44,3
1981	482	41,4	206	112,4	688	57,1
1982	571	67,4	204	110,3	775	76,9
1983	515	51,0	216	122,7	731	66,9
1984	599	75,7	223	129,9	822	87,7
1985	683	100,3	281	189,7	964	120,1
1986	684	100,6	305	214,4	989	125,8
1987	713	109,1	327	237,1	1040	137,4
1988	802	135,2	342	252,6	1144	161,2
1989	817	139,6	349	259,8	1166	166,2
1990	758	122,3	334	244,3	1092	149,3
1991	724	112,3	357	268,0	1081	146,8
1992	765	124,3	338	248,4	1103	151,8
1993	715	109,7	342	252,6	1057	141,3
1994	652	91,2	333	243,3	985	124,9
1995	619	81,5	365	276,3	984	124,6
1996	626	83,6	385	297,0	1011	130,8
1997	696	104,1	406	318,6	1102	151,6
1998	724	112,3	398	310,3	1122	156,2
1978-1998	+383	112,3	+301	310,3	+648	156,2

Źródło: Kościół Katolicki w Polsce: 1945-1982 s.43; Kościół Katolicki w Polsce: 1918-1990 s.46; Materiały Konferencji Rektorów WSD w Polsce – 1998; Obliczenia autora.

¹⁵ Zob. J. Baniak. Proces wzrostu i realizacji powołań kapłańskich, „Materiały Problemowe ChSS” nr 4 1988 s. 53-72.

Analizując tę tabelę, dowiadujemy się, że realizacja powołań kapłańskich w diecezjach i zakonach w Polsce w latach 1978 – 1998 kształtowała się niejednolicie i z różną częstotliwością, zarówno w skali ogólnej, jak i w zależności od typu formacji kapłańskiej neoprezbiterów. Jeśli przyjmiemy dane z 1977 roku jako podstawę do ustalenia wskaźnika wzrostu liczby neoprezbiterów, można stwierdzić, że w populacji neoprezbiterów diecezjalnych wzrost ich liczby jest wolniejszy niż w latach 1978 – 1984, choć w miarę systematyczny. Wzrost ten nasila się w latach 1985 – 1987, w granicach od 103 % do 109 %, natomiast w latach 1988 – 1989 wzrostów jest największy, sięgając aż 140 %. W latach dziewięćdziesiątych obserwujemy powolny i systematyczny regres liczby neoprezbiterów. W latach 1994 – 1996 liczba ta spada poniżej 100 % liczby wyjściowej z 1977 roku. Dopiero w latach 1997 – 1998 zauważamy nieznaczny wzrost liczby neoprezbiterów diecezjalnych, w granicach od 104 % do 112 %.

Z kolei liczba neoprezbiterów zakonnych wzrastała dynamiczniej i zdecydowanie regularniej w każdym roku tworzącym badane 20-lecie pontyfikatu Jana Pawła II. W latach 1981 – 1985 wzrost tej liczby przekroczył 100 %, a w latach 1986 – 1996 przekroczył 200 % liczby wyjściowej neoprezbiterów z 1977 roku. Największy jej wzrost widzialny w latach 1977 – 1998, kiedy sięgał on granicy: od 310 % do 318 %. Wzrost ten dotyczy w szczególności zakonów mniej liczebnych, chociaż widzimy go również w niektórych wspólnotach średniej wielkości i dużych. Właśnie w okresie pontyfikatu Jana Pawła II te wspólnoty zakonne „ożyły” niejako na nowo w wyniku większej liczby alumnów rekrutowanych w tym okresie, spośród których znaczny odsetek doszedł do święceń kapłańskich, podobnie jak w populacji neoprezbiterów diecezjalnych.

Nasuwa się tu konkluzja, iż pod koniec lat siedemdziesiątych i w pierwszej połowie lat osiemdziesiątych liczba globalna neoprezbiterów polskich wzrastała dość wolno i nieregularnie, lokując się na średnim poziomie i zarazem nie przekraczając 100% liczby z 1977 roku.

Wzrost tej liczby nasilił się wyraźnie w drugiej połowie lat osiemdziesiątych, osiągając w 1989 roku 162%; był to największy w ogóle wzrost w badanym okresie. W pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych zauważamy nieznaczny regres tej liczby, tzn. lokujący się poniżej wskaźnika z 1989 roku. Dopiero w latach 1996-1998 wzrost ten nasilił się ponownie sięgając granicy 131-156% liczby wyjściowej z 1977 roku. A zatem w badanym 20-leciu pontyfikatu Jana Pawła II liczba neoprezbiterów wzrosła o 156,2%, w tym diecezjalnych o 112,3% i zakonnych o 310,3%. Wzrost ten jest autentycznie duży i nie ma odpowiednika w innych okresach historycznych Kościoła w Polsce. Wzrost ów jest dynamiczniejszy w pierwszej dekadzie pontyfikatu, a w porównaniu z danymi z lat 1968-1977 jest on bardzo duży, gdyż sięga aż 72% w skali makrokościelnej. W drugiej dekadzie pontyfikatu wzrost ten jest już wolniejszy i mniej stabilny. Liczba neoprezbiterów kształtowała się wtedy

niejednolicie w różnych diecezjach i zakonach. Począwszy od roku 1990 liczba neoprezbiterów malała w porównaniu z liczbą z pierwszej dekady pontyfikatu Jana Pawła II. Nieznaczny wzrost jej widoczny u schyłku lat dziewięćdziesiątych nie stanowi pozytywnego prognostyku w tym względzie na lata późniejsze, tj. na nowe tysiąclecie.

Inną metodą oceny procesu realizacji powołań kapłańskich w określonym przedziale czasu jest szczegółowa analiza liczebności alumnów według kryterium roku (kursu) studiów od pierwszego do szóstego lub siódmego. Analiza ta ukaze, jak wielkie odsetki alumnów były promowane na kolejny rok studiów, dochodząc w konsekwencji do święceń kapłańskich, jakie są udzielane studentowi szóstego roku diakonowi. Zagadnienie to jest interesujące poznawczo, aczkolwiek trudne do zaprezentowania w dłuższym okresie. Z tego powodu zagadnienie to ukaze na przykładzie liczby alumnów diecezjalnych i zakonnych wszystkich sześciu roczników z dwóch jedynie lat: 1986 i 1998, wykorzystując w tym celu dostępne statystyki powołań kapłańskich.

Tabela 10. Realizacja powołań kapłańskich w Polsce w latach 1986 – 1998 w świetle roku studiów w WSD.

Wyższe Seminarium Duchowne		Diecezjalne		Zakonne		Ogółem	
		L.	%	L.	%	L.	%
Rok I	1986	1120	60,3	740	39,7	1860	100,0
	1998	1039	62,3	628	37,7	1667	100,0
Rok II	1986	1082	63,4	625	36,6	1707	100,0
	1998	899	61,3	568	38,7	1467	100,0
Rok III	1986	911	62,9	539	37,1	1450	100,0
	1998	724	59,5	492	40,5	1216	100,0
Rok IV	1986	869	65,9	450	34,1	1310	100,0
	1998	779	66,3	396	33,7	1175	100,0
Rok V	1986	863	68,8	392	31,2	1255	100,0
	1998	658	63,0	387	37,0	1045	100,0
Rok VI	1986	727	68,8	331	31,2	1058	100,0
	1998	589	64,9	319	35,1	908	100,0
Rok VII	1986	86	46,3	100	53,7	186	100,0
	1998	53	38,1	86	61,9	139	100,0
Ogółem	1986	5658	64,1	3177	35,9	8835	100,0
	1998	4741	62,2	2876	37,8	7617	100,0

Źródło: Materiały Konferencji Rektorów WSD w Polsce – 1998; Kościół Katolicki w Polsce: 1918-1990 s. 63-64.
Obliczenia autora.

Tabela 10 informuje o kilku ważnych kwestiach, mających silny i bezpośredni związek z procesem realizacji powołań kapłańskich w Polsce w

przyjętym badawczo okresie. Przede wszystkim zwraca ona uwagę na fakt, iż pod koniec lat dziewięćdziesiątych, czyli w 1998 roku, globalna liczba alumnów studiujących w obu typach WSD zmniejszyła się aż o 1218 osób w porównaniu z ich liczbą z 1986 roku, czyli o 13,8%. Fakt ten ma miejsce zarówno w populacji kleryków diecezjalnych, jak i w populacji kleryków zakonnych. Liczba alumnów diecezjalnych zmalała w 1998 roku o 917, czyli o 16,2%, zaś liczba alumnów zakonnych zmalała o 301, czyli o 9,5%. Zauważony regres liczby alumnów rysuje się wyraźnie już na kolejnych kursach studiów. W 1998 roku liczba alumnów każdego roku jest mniejsza od liczby z roku 1986. Na pierwszym roku liczba ta jest mniejsza o 81 alumnów diecezjalnych (tj. o 7,2%) oraz o 112 alumnów zakonnych (tj. o 15,1%). Na drugim roku liczba ta zmniejszyła się ogółem o 240 (tj. o 14,1%), w tym w grupie alumnów diecezjalnych o 183 (tj. o 16,9%) i w grupie alumnów zakonnych o 57 (tj. o 9,1%). Na roku trzecim liczba ogólna alumnów jest mniejsza o 234 (tj. o 16,1%), w tym wśród alumnów diecezjalnych o 187 (tj. o 20,5%) i wśród alumnów zakonnych o 47 (tj. 8,7%). Na czwartym roku regres tej liczby wynosi ogółem 135 (tj. o 10,3%), w tym alumnów diecezjalnych o 90 (tj. o 10,3%) i wśród alumnów zakonnych o 54 (tj. o 12,0%). Na roku piątym liczba ta zmalała ogółem o 210 (tj. 16,7%), w tym wśród alumnów diecezjalnych o 205 (tj. o 23,7%) i wśród alumnów zakonnych o 5 (tj. o 1,3%). Na szóstym roku regres tej liczby wynosi ogółem 150 (tj. o 14,1%), w tym wśród alumnów diecezjalnych o 138 (tj. o 19%) i wśród alumnów zakonnych o 12 (tj. o 3,6%). Wskaźniki te potwierdzają jednocześnie tezę wskazaną już wyżej, w myśl której w drugiej dekadzie pontyfikatu Jana Pawła II, a zwłaszcza w latach dziewięćdziesiątych, zainteresowanie studiami kapłańskimi wśród młodzieży męskiej nieco osłabło, dając tego wyraz w mniejszych liczbach alumnów przyjmowanych wówczas na pierwszy rok studiów do WSD. Spośród nich rekrutowali się w dalszej kolejności klerycy starszych kursów (od II do IV). Tabela ta informuje, że na tych kursach liczba alumnów w obu typach WSD była już znacznie mniejsza: im starszy rok studiów, tym mniejsza liczba alumnów. Studia kapłańskie w WSD przygotowują alumnów do „zawodu” księdza, co łączy się z koniecznością selekcji w ich środowisku. Nie wszyscy bowiem alumni odznaczają się autentycznymi walorami religijnymi (powołanie), moralnymi, psycho-emocjonalnymi, intelektualnymi, duchowymi i innymi, niezbędnymi, cechami w życiu i pracy kapłańskiej, a owe braki dyskwalifikują możliwość uzyskania święceń kapłańskich. W konsekwencji z WSD odchodzą niektórzy alumni i powracają do środowiska świeckiego. Fakt ten obrazują właśnie podane w tabeli 10 liczby alumnów na kolejnych kursach studiów w latach 1986 i 1998.

Rzut oka na liczby alumnów studiujących na kolejnych kursach w WSD pokazuje, iż maleje ona sukcesywnie w obu ich typach, rozpoczynając od pierwszego (wziętego jako 100%), a kończąc na szóstym. Selekcję alumnów w WSD diecezjalnym w 1986 roku obrazują następujące wskaźniki procentowe:

rok II (96,6% po I roku), rok III (81,3% po II roku), rok IV (77,5% po III roku), rok V (77,0% po IV roku), rok VI (64,9% po V roku), zaś ogółem różnica ilościowa alumnów między I i VI rokiem studiów wynosi 35,1% na niekorzyść roku szóstego. Z kolei w WSD zakonnych selekcję alumnów na kolejnych kursach obrazują następujące wskaźniki: rok II (84,4% po roku I), rok III (72,8% po roku II), rok IV (60,8% po roku III), rok V (52,9% po roku IV), rok VI (44,7% po roku V), a ogółem na szóstym roku studiów liczba alumnów zmalała do 53,3% w stosunku do ich liczby na pierwszym roku. Oznacza to zarazem, iż różnica ilościowa między rokiem I i rokiem VI jest duża, gdyż w WSD diecezjalnych sięga 1/3 stanu ogólnego alumnów, a w WSD zakonnych przekracza 1/2 tegoż stanu z roku pierwszego. A zatem o te właśnie odsetki zmniejszyła się globalna liczba alumnów o obu typach WSD. Regres liczby alumnów widoczny jest już wyraźnie od drugiego roku studiów, ponieważ pewien ich procent odpada na pierwszym roku. Ten regres ilustrują następujące wskaźniki, typowe dla obu WSD: na II roku (diecezjalne 3,4% i zakonne 15,6%), na III roku (18,7% i 27,2%), na IV roku (22,5% i 39,2%), na V roku (23,0% i 47,1%), na VI roku (35,1% i 55,3%). A zatem im wyższy rok studiów seminaryjnych, tym mniejsza liczba alumnów przygotowujących się systematycznie do kapłaństwa.

Podobnie coroczny regres liczby alumnów diecezjalnych i zakonnych kształtuje się w 1998 roku. Wskaźniki tego regresu liczby alumnów WSD diecezjalnych są następujące: rok II (86,5% po roku I), rok III (80,5% po II), rok IV (99,3% po III), rok V (91,5% po IV), rok VI (89,5% po V), zaś różnica zachodząca między rokiem I i VI wynosiła wówczas 43,4%. A zatem w ciągu 6 lat studiów seminaryjnych odpadło 450 alumnów, czyli 43,4% ich liczby z I roku. Podobnie regres ów kształtował się w WSD zakonnych, a mianowicie: rok II (90,4% po I roku), rok III (86,6% po II), rok IV (80,5% po III roku), rok V (97,7% po IV), rok VI (82,4% po V), a różnica ilościowa między I i VI rokiem wynosiła wówczas 49,3%. A zatem w ciągu 6 lat studiów liczba alumnów zakonnych zmniejszyła się o 309, czyli o 49,3% w zestawieniu z ich liczbą z I roku studiów. Selekcję tę ilustrują dokładniej wskaźniki procentowe w obu typach WSD: diecezjalne- rok II (13,5%) i zakonne (9,6%), rok III (19,5% i 13,4%), rok IV (0,7% i 19,5%), rok V (8,5% i 2,3%), rok VI (10,5% i 17,6%). W ogólnym zaś ujęciu liczba kleryków w obu typach WSD zmniejszyła się z kursu na kurs według następujących odsetków: na roku II o 12,0%, na III o 17,2%, na IV o 3,4%, na V o 11,1%, na VI o 13,2%. Z kolei różnicę ilościową między rokiem I i rokiem VI ilustruje wskaźnik 45,6%. Oznacza to, iż w ciągu 6 lat studiów seminaryjnych do kapłaństwa nie doszło 759 alumnów, czyli 45,6% przyjętych na I rok studiów. Natomiast święcenia kapłańskie uzyskało 908 kleryków, czyli 54,4% przyjmowanych w ciągu badanych 6 lat do seminariów diecezjalnych i zakonnych.

Bez wątplenia wskaźnik selektywności alumnów w WSD jest duży (45,6% w 1998 roku i 43,1% w 1996 roku), z tendencją progresywną w

przyjętym przedziale czasu. Wskaźnik ten mówi jednocześnie o wyjątkowej specyfice „zawodu” księdza katolickiego, który mogą osiągnąć jedynie niektórzy alumni diecezjalni i zakonni. Selekcja w WSD zakonnych jest jednak ostrzejsza, czego wymaga, rzecz zrozumiała, specyfika życia zakonnego i typ danej wspólnoty zakonnej. Można by powiedzieć z pewną emfazą, iż spośród licznych „powołanych” do posługi kapłańskiej zostają „wybrani” jedynie niektórzy i uzyskują kapłaństwo, a następnie są włączeni do prezbiterium Kościoła hierarchicznego. Pozostali alumni wracają do środowiska świeckiego i w nim odnajdują na nowo własne miejsce, jak i sens dla swego życia. Nie zawsze jest to sprawa prosta i bezproblemowa, jakby można przypuszczać, biorąc pod uwagę choćby liczbę lat spędzonych przez młodego mężczyznę w seminarium diecezjalnym lub we wspólnocie zakonnej. Pobyt w takich instytucjach formacji osobowościowej pozostawia silne piętno w świadomości młodego człowieka, w jego hierarchii wartości i znaczeń, w jego podejściu do ludzi czy też zaradności życiowej. Im pobyt w seminarium jest dłuższy, tym trudniejszy bywa problem z odnalezieniem się „byłemu” klerykowi w środowisku świeckim, z pozyskaniem zaufania, z wejściem w sieć powiązań i stosunków społecznych i zawodowych. Niekiedy swoisty „lęk” przed ludźmi świeckimi wzmagają u wielu eks-alumnów przewrażliwienie lub poczucie „inności” wynikające z przynależności do stanu duchownego, noszenia sutanny lub habitu zakonnego, z którego miałyby wynikać, „ iż teraz wszyscy będą mnie wytykać palcami, zwłaszcza w parafii, miejscu pochodzenia”- jak często stwierdzali klerycy pytani o tę kwestię. Jednakże z biegiem czasu lęk ten mija i gros eks-alumnów adaptuje się swobodnie w różnych środowiskach świeckich, zdobywa wykształcenie i zawody świeckie, żeni się, zakłada rodzinę, żyje na co dzień według zasad etyki katolickiej. Badania prowadzone wśród skłaniają do takiego wniosku. Nie znaczy to jednak, iż wszystkim eks-alumnom dopisuje takie szczęście i odnajdują swoje miejsce w społecznościach świeckich bez problemów, nie rezygnując z wartości zdobytych podczas studiów seminaryjnych. Nie brak i takich, którzy żyją w izolacji od społeczności i usiłują na swój sposób poszukiwać sensu i celu swego życia poza stanem duchownym.

2 KSIĘŻA DIECEZJALNI I ZAKONNI - POWOŁANIA ZREALIZOWANE

W tym punkcie pracy przejdźmy do próby zanalizowania globalnej liczby księży diecezjalnych i zakonnych, czyli liczby zrealizowanych powołań kapłańskich. Są to ci księża, którzy otrzymali święcenia kapłańskie i pracowali w Polsce w okresie 20-letniego pontyfikatu Jana Pawła II (1978 - 1998). Powołania kapłańskie zrealizowane (księża) stanowią wraz z powołaniami realizowanymi (klerykami) kategorię powołań duchowych, którą prezentuję w tej monografii w oparciu o wyniki badań socjologicznych i na podstawie aktualnych statystyk powołań w Polsce. W tej części pracy uwzględnię więc liczebność powołań zrealizowanych, czyli analizę powołań kapłańskich

komplementarną i adekwatną do założeń teoretycznych i metodologicznych przyjętych w tym studium. Kryterium danego roku, a ściślej kolejnych lat tworzących badany okres, ukaże dokładnie, jaka była wtedy dynamika wzrostu globalnego liczby księży diecezjalnych i zakonnych, osiągając swój najwyższy wskaźnik w 1998 roku. Zagadnienie to zilustruje tabela 11, biorąc pod uwagę obie dekady pontyfikatu Jana Pawła II.

Tabela 11. Księża diecezjalni i zakonnicy w Polsce w latach 1978 - 1998.

Badany okres	Księża diecezjalni			Księża zakonnicy			Księża razem		
	Liczba	%	%	Liczba	%	%	Liczba	%	%
1978	15219	100,0	76,4	4694	100,0	23,6	19913	100,0	100,0
1979	15305	100,5	75,7	4893	104,2	24,2	20198	101,4	100,0
1980	15486	101,7	76,5	4748	101,1	23,5	20234	101,6	100,0
1981	15626	102,6	75,5	5050	107,6	24,5	20676	103,8	100,0
1982	15942	104,7	75,7	5117	109,0	24,3	21059	105,7	100,0
1983	16200	106,4	74,8	5443	115,9	25,2	21643	108,6	100,0
1984	16463	108,1	75,0	5462	116,3	25,0	21925	110,1	100,0
1985	16870	110,9	75,9	5520	117,6	24,4	22390	112,4	100,0
1986	17238	113,4	72,2	5664	120,6	27,8	22902	115,0	100,0
1987	17951	117,9	74,9	5991	127,6	25,1	23942	120,2	100,0
1978-1987	+2732	+17,9	67,8	+1297	+27,6	32,2	+4029	+20,2	100,0
1988	18053	100,0	75,0	6023	100,0	25,0	24076	100,0	100,0
1989	18601	103,0	75,4	6077	100,9	24,6	24678	102,5	100,0
1990	19037	105,4	75,5	6188	102,7	24,5	25225	104,8	100,0
1991	19053	105,5	75,8	6083	101,0	24,2	25136	104,4	100,0
1992	19114	105,9	76,1	6008	99,7	23,9	25122	104,3	100,0
1993	20028	110,9	79,5	6074	100,8	20,5	26102	108,4	100,0
1994	20321	112,5	80,4	6088	101,1	19,6	26409	109,7	100,0
1995	20743	114,9	77,2	6093	101,2	22,8	26836	111,5	100,0
1996	20837	115,4	77,3	6134	101,8	22,7	26071	112,0	100,0
1997	20768	115,0	77,4	6059	100,6	22,6	26827	111,4	100,0
1998	21515	119,2	77,1	6185	102,6	22,9	27700	115,0	100,0
1988-1998	+3462	+19,2	94,5	+162	+2,6	5,5	+3624	+15,0	100,0
1978-1998	+6296	+41,4	79,1	+1491	+31,7	20,9	+7787	+39,1	100,0

Źródło: Kościół Katolicki w Polsce: 1918 – 1990. s. 160, tabl.11;

W Zdaniewicz. Powołania kapłańskie i zakonne w Polsce s. 22 - 23;

Spis duchowieństwa diecezjalnego w Polsce - 1998;

Materiały Konferencji Rektorów WSD w Polsce - 1998.

Obliczenia autora.

Analizując dane z tabeli 11, nietrudno dostrzec, iż w całym okresie pontyfikatu Jana Pawła II ilościowo dominują księża diecezjalni (79,1%) nad księżmi zakonnymi (20,9%). Różnica ta jest widoczna również w obu dekadach tworzących cały okres pontyfikatu: w pierwszej dekadzie - 67,8% i 32,2% oraz w drugiej dekadzie - 94,5% i 5,5%. Różnicę tę dostrzegamy także w roku 1978 (76,4% i 23,6%), rozpoczynającym badany okres, jak i w roku 1998

(77,1% i 22,9%), kończącym całe 20 - lecie pontyfikatu Jana Pawła II. O ile w całym tym okresie globalna liczba księży wzrosła (począwszy od 1978 roku) o 39,1%, w tym diecezjalnych o 41,4% i zakonnych o 31,7%, to w obu kolejnych jego dekadach sytuacja ta wyglądała już inaczej. W pierwszej dekadzie globalna liczba księży wzrosła (począwszy od 1978 r.) o 20,2%, w tym diecezjalnych o 17,9% i zakonnych o 27,6%. W drugiej dekadzie wzrost tej liczby księży jest już znacznie mniejszy i wynosi: ogółem o 15%, w tym diecezjalnych o 19,2% i zakonnych o 2,6%. Porównując zaś dane z obu badanych dekad zauważamy, że w dekadzie drugiej (od 1988 r.) zmniejszyła się liczba księży w odniesieniu do ich liczby z pierwszej dekady pontyfikatu. Ogółem regres ten wynosi 405 księży (tj. 5,2%), w tym zakonnych aż o 25,0%. Natomiast w populacji księży diecezjalnych w drugiej dekadzie odnotowujemy wzrost ilościowy o 730 kapłanów, czyli o 1,3%. Z kolei w populacji księży zakonnych widoczny jest radykalny regres o 1135 kapłanów. Oczywiście, dynamika wzrostu lub regresu globalnej liczby księży diecezjalnych i zakonnych kształtowała się inaczej w kolejnych latach tworzących całe 20 - lecie pontyfikatu Jana Pawła II. Zjawisko to ilustrują dane w tabeli 11. W badanym okresie kapłani diecezjalni stanowili 3/4, zaś kapłani zakonnicy 1/4 całej populacji prezbiterium w Kościele w Polsce¹⁶

Tabela zbiorcza 12 ukaże globalną liczbę księży diecezjalnych w 1998 roku wg obecnego (od 1992 roku) podziału administracyjnego Kościoła w Polsce. Informacja ta ma istotne znaczenie w analizie zrealizowanych powołań, ukazując je w świetle aktualnych czynników życia kościelnego i świeckiego.

¹⁶ Wzrost liczby księży diecezjalnych i zakonnych na świecie w latach 1982-1998 ilustruje poniższa tabela zbiorcza:

Okres	Księża diecezjalni		Księża zakonnicy		Księża ogółem	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
1982	226875	100,0	121568	100,0	348443	100,0
1985	274454	121,0	174224	143,3	448678	128,8
1987	263446	116,1	159239	131,0	422685	121,3
1989	258605	114,0	147645	121,4	406250	116,6
1990	258142	113,8	156384	128,6	414526	119,0
1991	255656	112,7	153685	126,4	409341	117,5
1992	268746	118,4	163246	134,3	431992	124,0
1993	265458	117,0	162248	133,5	427706	122,7
1995	254897	112,3	157246	129,3	412143	118,3
1996	268362	118,3	152488	125,4	420850	120,8
1997	263430	116,1	149176	122,7	412606	118,4
1998	266548	117,5	151238	124,4	417786	120,0
1982-1998	+ 39673	+ 17,5	+ 29670	+ 24,4	+ 69343	+ 20,0

Źródło: ASE: 1988 s. 75-78; ASE: 1998 s. 78-80;

Kościół Katolicki w Polsce i na świecie: 1918-1990 s. 26, tabl. 4.

Obliczenia autora.

Tabela 12. Liczba księży diecezjalnych w Polsce w 1998 roku wg obecnego podziału diecezji.

Diecezja	Wskaźniki powołań		
	Liczba	Procenty	Ranga
Tarnowska	1253	6.3	1
Krakowska	1137	5.3	2
Lubelska	1024	4.8	3
Katowicka	959	4.5	4
Poznańska	828	3.9	5
Wrocławska	813	3.8	6
Przemyska	802	3.7	7
Warszawska	668	3.2	8
Gnieźnieńska	655	3.1	9
Radomska	643	3.0	10
Kielecka	636	2.9	11
Opolska	635	2.8	12
Częstochowska	605	2.7	13
Płocka	542	2.5	14
Siedlecka	538	2.4	15
Łódzka	536	2.4	16
Włocławska	530	2.3	17
Rzeszowska	514	2.3	18
Pelpińska	497	2.2	19
Łomżyńska	486	2.2	20
Gdańska	480	2.1	21
Zielonogórsko-Gorzowska	479	2.1	22
Sandomierska	474	2.0	23
Bielsko-Żywiecka	470	2.0	24
Szczecińsko-Kamieńska	436	2.0	25
Legnicka	430	2.0	26
Warszawsko-Praska	420	1.9	27
Kaliska	417	1.9	28
Koszalińsko-Kołobrzeszka	401	1.8	29
Warmińska	397	1.8	30
Białostocka	350	1.6	31
Zamojsko-Lubaczowska	343	1.6	32
Sosnowiecka	342	1.6	33
Toruńska	338	1.5	34
Łowicka	312	1.4	35
Gliwicka	310	1.4	36
Elcka	240	1.1	37
Elbląska	225	1.0	38
Drohiczewska	190	0.9	39
Ordynariat Polowy WP	158	0.7	40
Ogółem	21515	100.0	40

Źródło: Spis duchowieństwa diecezjalnego w Polsce – 1997. Warszawa 1998. s.6 tabl.1.,
Obliczenia autora.

Z tabeli 12 dowiadujemy się, że w 1997 roku w Polsce było ogółem 21515 księży diecezjalnych, którzy pracowali na różnych stanowiskach w 40 diecezjach ustanowionych w 1992 roku przez papieża Jana Pawła II. Udział każdej z tych diecezji w tworzeniu globalnej liczby księży jest mocno zróżnicowany, lokując je zarazem na stosownym miejscu w przyjętej skali rangowości. Zwróćmy więc uwagę na kilka miejsc najwyższych, np. kolejnych dziesięciu w przyjętej skali ważności. Na pierwszym miejscu znajduje się diecezja tarnowska, której udział w globalnej liczbie księży wynosi 6,3 %; na drugim miejscu jest diecezja krakowska (udział 5,3%); na trzecim miejscu jest diecezja lubelska (4,8%); na czwartym znajduje się diecezja katowicka (4,5%); na piątym jest diecezja poznańska (3,9%); na szóstym jest diecezja wrocławska (3,8%); na miejscu siódmym jest diecezja przemyska (3,7%); na miejscu ósmym jest diecezja warszawska (3,2%); na miejscu dziewiątym jest diecezja gnieźnieńska (3,1%); na dziesiątym znajduje się diecezja radomska (3,0%). Kolejne miejsca zajmują pozostałe diecezje, w zależności od własnego wkładu ilościowego w globalną liczbę księży. Lokaty końcowe zajmują diecezje: drohiczyńska (0,9%), elbląska (1,0%), ełcka (1,1%), gliwicka (1,4%), łowicka (1,4%), sosnowiecka (1,6%), zamojsko-lubaczowska (1,6%).

2.1 WIEK KSIĘŻY DIECEZJALNYCH I ZAKONNYCH

W środowisku duchowieństwa, analogicznie jak w innych grupach społeczno – zawodowych, wiek ma podstawowe znaczenie, zarówno w życiu osobistym, jak i w pracy duszpasterskiej księży diecezjalnych i zakonnych. Ponadto wiek księży informuje dokładnie o aktualnych i perspektywicznych możliwościach, o potencjale kadrowym Kościoła powszechnego i Kościołów lokalnych (np. w Polsce). Rzecz zrozumiała, iż zwiększony odsetek księży w wieku emerytalnym nie będzie skłaniał do optymistycznych wniosków kogoś, kto myśli realnie o perspektywnym rozwoju i aktywności struktur kościelnych – w diecezjach i we wspólnotach zakonnych. Jeśli zaś kadra duchownych jest młoda, wtedy są podstawy do optymizmu dotyczącego perspektywnego rozwoju struktur kościelnych. Zobaczmy więc, jak kształtuje się struktura wieku księży w Polsce w badanym przedziale czasu, zarówno w diecezjach, jak i w zakonach. Zjawisko to ukażę na przykładzie wieku księży polskich w obu formacjach duchownych z lat 1985 – 1994 – 1998 (tabela 13 na następnym stronie).

Tabela 13. Księża polscy według wieku w latach 1985-1998.

Księża	Rok	Struktura wieku księży w Polsce																	
		do 30 lat		31-40		41-50		51-60		61-70		71 i więcej		Ogółem					
		liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%				
Diecezjalni	1958	2187	13,0	4305	25,5	3541	21,0	3468	20,6	1533	9,1	1836	10,9	16870	100,0				
	1994	2545	12,5	5348	26,3	4078	19,8	3819	18,8	2396	11,8	2185	10,8	20321	100,0				
	1998	3024	14,0	5868	27,3	4357	20,2	4007	18,7	2457	11,8	1802	8,6	21515	100,0				
Zakonnici	1958	565	10,2	1305	23,6	912	17,6	1422	25,8	601	10,9	655	11,9	5520	100,0				
	1994	592	9,7	1523	25,0	1106	18,2	1733	28,5	408	6,7	726	11,9	6088	100,0				
	1998	637	10,3	1578	25,5	1168	18,9	1684	27,2	524	8,5	594	9,6	6185	100,0				
Ogółem	1958	2752	12,3	5610	25,1	4513	20,2	4890	21,8	2134	9,5	2491	11,1	22390	100,0				
	1994	3137	11,9	6871	26,0	5134	19,4	5552	21,0	2804	10,7	2911	11,0	26409	100,0				
	1998	3661	12,8	7446	26,8	5525	19,9	5691	20,7	2981	11,0	2396	8,8	27700	100,0				

Źródło: Kościół Katolicki w Polsce: 1918-1990.s. 137 tabl. 9; Spis duchowieństwa diecezjalnego w Polsce: 1997; Materiał Konferencji Rektorów WSD w Polsce –1998. Obliczenia autora.

Analizując tę tabelę widzimy, że struktura wieku księży jest bardzo zróżnicowana w badanym okresie. Uwzględniając przyjęte kategorie wiekowe nietrudno zorientować się, iż w latach 1985 – 1998 większość statystyczną stanowią księża od 31 do 60 lat życia. Dominantę ich w populacji wyraża wskaźnik łączny z badanych trzech lat, który wynosi 67,0%. Jednakże w grupie tej największy odsetek stanowią księża w wieku 31 – 40 lat (26,0%), na drugim miejscu są księża w wieku 51 – 60 lat (21,2%). Z kolei trzecia grupa to księża liczący od 41 do 50 lat (19,8%)⁰.

Na drugim miejscu w populacji znajdują się księża młodzi, liczący 25 – 30 lat życia. Średnia liczba z przyjętych trzech lat wynosi 12,3%, aczkolwiek w 1998 roku odsetek ten wzrasta do 12,8%. Oznacza to, iż co dziesiąty ksiądz w Polsce nie przekroczył wtedy 30 roku życia, a w latach dziewięćdziesiątych odsetek tych księży wzrósł znacząco w porównaniu z ich odsetkiem z lat osiemdziesiątych.

Na trzeciej pozycji w populacji znajdują się księża w wieku emerytalnym (10,4%) i jeszcze starsi (10,3%). A zatem co dziesiąty ksiądz polski znajdował się w badanym okresie w wieku emerytalnym. Co więcej, w latach dziewięćdziesiątych odsetek tych księży wzrósł nieznacznie w porównaniu z ich odsetkiem w latach osiemdziesiątych, natomiast zmniejszył się odsetek księży liczących powyżej 70 lat życia (o 1,2%).

Struktura wieku księży kształtuje się odmiennie – w zależności od typu formacji duchownej, chociaż różnice ją wyrażające nie są zbyt duże. Biorąc pod uwagę cały badany okres (1985 – 1998) widzimy, że odsetek księży młodych (do 30 roku życia) jest większy w środowisku kleru diecezjalnego (średnio 13,0%), aniżeli we wspólnotach zakonnych (10,0%). Księża diecezjalni są grupą liczniejszą niż księża zakonnicy w kategorii wiekowej 31 – 40 lat (26,3% i 24,7%) oraz w kategorii wiekowej 41 – 50 lat (20,3% i 18,2%). Proporcje ilościowe księży zmieniają się w kategorii wiekowej 51 – 60 lat, tu bowiem jest większy odsetek kapłanów zakonnych (27,2%) aniżeli odsetek kapłanów diecezjalnych (19,3%). Sytuacja ta kształtuje się podobnie w kategorii wieku 61-70 lat oraz w kategorii powyżej 71 lat. W obu przypadkach większe odsetki stanowią w tym okresie księża zakonnicy, zwłaszcza liczący powyżej 70 lat życia (11,3 %) aniżeli księża diecezjalni (10,1%). Można zatem przyjąć, iż wskaźnik księży zakonnych w wieku „produkcyjnym” czy w wieku przed- i emerytalnym wzrastał w badanym okresie szybciej i liczniej niż ten sam wskaźnik księży diecezjalnych. Beż wątplenia zjawisko to jest ściśle powiązane z mniejszym wskaźnikiem neoprezbiterów i księży zakonnych w średnim wieku. Jednakże główną jego przyczyną jest to, że zakonne powołania kapłańskie były wówczas, jak i w całym badanym 20-leciu pontyfikatu Jana Pawła II, mniej liczne od diecezjalnych powołań kapłańskich. Wskaźniki naboru kandydatów na pierwszy rok studiów kapłańskich do obu typów WSD w latach 1997-1998 informują, że zauważona wyżej tendencja ilościowej dominacji powołań diecezjalnych nad kapłańskimi powołaniami we wspólnotach zakonnych utrzyma się nadal w 1999

roku i w 2000 roku, a być może i dłużej. Życie kapłana zakonnego, nawet połączone z pracą duszpasterską w parafii jest bardziej złożone, i wymaga wielu takich predyspozycji osobowych bardziej niż życie kapłana diecezjalnego. Znajomość tej różnicy przez młodzież, jak i specyfika życia zakonnego, oddała w licznych przypadkach chęci chłopców od decyzji wyboru życia kapłańskiego realizowanego we wspólnocie zakonnej. Chłopcy liczniej wybierają seminaria diecezjalne, w nich realizują swoje powołanie kapłańskie i uzyskują święcenia kapłańskie. Problem polega jednak na tym, że tu nie mogą zrealizować odrębnego powołania zakonnego, które także odczuwali w sobie od dawna, niekiedy od dzieciństwa czy wczesnej młodości. Fakt ten potwierdzają badania socjologiczne zrealizowane wśród alumnów zakonnych¹⁷, jak i wśród młodzieży licealnej na temat wyobrażeń o życiu zakonnym¹⁸

Zwróćmy uwagę na strukturę wieku księży diecezjalnych z 1997 roku według kryterium obecnego podziału administracyjnego Kościoła w Polsce. Ważną będzie tu tzw. średnia wieku księży w danej diecezji. Zagadnienie to ilustruje tabela 14 (na następnej stronie).

Dane zamieszczone w tej tabeli informują, że w 1997 roku w Polsce żyło ogółem 21091 księży diecezjalnych w 40 diecezjach. Ze względu na strukturę wieku największy odsetek stanowili wtedy księża liczący od 31 do 40 lat - niemal co trzeci w populacji. Na drugim miejscu znajdowali się księża w wieku 41-50 lat - co piąty w populacji. Identyczny odsetek (1/5) stanowili księża w wieku emerytalnym (powyżej 60 lat). Niemal co siódmy ksiądz znajdował się w wieku 51-60 lat, zaś najmniejszy odsetek stanowili księża najmłodsi, w wieku 25-30 lat, bowiem w tym przedziale wieku był co dziesiąty kapłan w populacji.

Odsetki księży w określonej kategorii wiekowej kształtują się różnie w danej diecezji, aczkolwiek nie odbiegają one zbyt od tzw. średniej wieku ustalonej dla tej właśnie kategorii. Księża najmłodszych wiekiem, znacznie poniżej średniej w tej kategorii, zauważono w kilku diecezjach, a mianowicie w: legnickiej (1,2%), w Ordynariacie Polowym WP (4,8%), a także w poznańskiej, wrocławskiej, gnieźnieńskiej, drohiczyńskiej (od 8,4% do 8,8%). Z kolei powyżej średniej było ich więcej w diecezji gdańskiej (14,3%), łomżyńskiej (14,7%), rzeszowskiej (14,6%), a najwięcej w diecezji siedleckiej (15,8%). W kategorii wiekowej 31-40 lat największy odsetek księży widoczny był w diecezji polowej WP (14,3%) oraz w kilku innych diecezjach, w których sięgał on 27,0%, czyli poniżej stanu ogólnego, wynoszącego 32,8% dla tej kategorii wieku.

¹⁷ Zob. P. Taras. społeczne uwarunkowania i motywy wstąpienia do zakonnego seminarium duchownego, Warszawa 1972. s. 65-72.

¹⁸ Zob. J. Baniak, Istota i wartość egzystencjalna kapłaństwa hierarchicznego w interpretacji i ocenie młodzieży polskiej. Analiza socjologiczna, „Communio” nr 3 1996 s. 103-123.

Tabela 14. Struktura wieku księży diecezjalnych w Polsce w 1997 roku wg obecnego podziału Kościoła.

WIEK	do 30 lat		31-40 lat		41-50 lat		51-60 lat		60 i więcej lat		Średnia Wiek	Razem	
	Liczba	%	L.	%	L.	%	L.	%	L.	%		L	%
Białostocka	46	13,1	101	28,7	70	19,9	35	9,9	100	28,4	48,9	352	100,0
Bielsko-Żyw.	61	13,6	175	39,1	87	19,5	83	18,6	41	9,2	43,1	447	100,0
Częstochowska	64	10,6	168	27,9	133	22,1	94	15,6	144	23,9	48,7	603	100,0
Drohiczyńska	17	8,8	65	33,7	39	20,2	29	15,0	43	22,3	47,6	193	100,0
Elbląska	25	11,5	89	40,8	43	19,7	31	14,2	30	13,8	44,6	218	100,0
Elcka	31	13,2	82	35,0	45	19,2	37	15,8	39	16,7	45,4	234	100,0
Gdańska	67	14,3	192	41,1	98	21,0	54	11,6	56	12,0	43,3	467	100,0
Gliwicka	38	12,9	117	39,8	49	16,7	36	12,2	54	18,4	44,8	294	100,0
Gnieźnieńska	58	8,8	216	32,9	123	18,8	90	13,7	169	25,8	48,5	656	100,0
Kaliska	51	12,7	114	28,3	79	19,6	62	15,4	97	24,1	48,0	403	100,0
Katowicka	108	11,0	313	31,8	227	23,1	159	16,2	176	17,9	46,7	983	100,0
Kielecka	63	10,1	189	30,2	134	21,4	85	13,6	154	24,6	48,3	625	100,0
Koszalińsko-Kołobrzewska	43	10,9	153	39,9	84	21,2	39	9,8	72	18,2	44,4	396	100,0
Krakowska	124	11,2	367	33,1	293	26,4	150	13,5	175	15,8	46,0	1109	100,0
Legnicka	5	1,2	150	35,6	103	24,5	68	16,2	95	22,6	48,7	421	100,0
Lubelska	111	13,8	279	34,6	151	18,7	121	15,0	144	17,9	45,7	806	100,0
Łódzka	56	10,7	178	33,9	108	20,6	71	13,5	112	21,3	46,8	525	100,0
Łomżyńska	73	14,7	179	35,9	81	16,3	54	10,8	111	22,3	46,4	498	100,0
Łowicka	29	9,6	99	32,7	45	14,9	66	21,8	64	22,1	47,8	303	100,0
Opolska	65	9,9	187	28,6	175	26,8	96	14,7	131	20,0	47,1	654	100,0
Ordynariat Polowy WP	1	4,8	3	14,3	3	14,3	7	33,3	7	33,3	54,2	21	100,0
Pelplińska	53	10,5	128	25,2	104	20,5	92	18,1	130	25,6	49,2	507	100,0
Płocka	72	13,1	156	28,5	125	22,8	76	13,9	119	21,7	47,0	548	100,0
Poznańska	68	8,4	222	27,4	167	20,6	151	18,7	201	24,8	50,2	809	100,0
Przemyska	99	12,4	269	33,6	167	20,9	105	13,1	160	20,0	46,3	800	100,0
Radomska	85	13,4	219	34,5	122	19,2	91	14,4	117	18,5	45,7	634	100,0
Rzeszowska	76	14,6	188	36,1	113	21,7	53	10,2	91	17,5	44,8	521	100,0
Sandomierska	49	10,4	160	33,9	94	19,9	68	14,4	101	21,4	47,1	472	100,0
Siedlecka	88	15,8	170	30,5	109	19,5	77	13,8	114	20,4	46,7	558	100,0
Sosnowiecka	42	12,2	129	37,5	65	18,9	47	13,7	61	17,7	45,5	344	100,0
Szczecińsko-Kamieńska	53	12,2	181	41,7	73	16,8	52	12,0	75	17,3	44,6	434	100,0
Tarnowska	142	11,4	382	30,6	299	24,0	192	15,5	231	18,5	46,8	1248	100,0
Toruńska	40	11,7	104	30,4	64	18,7	52	15,2	82	24,0	48,0	342	100,0
Warszawsko-Praska	56	13,8	141	34,8	78	19,3	59	14,6	71	17,5	45,8	405	100,0
Warmińska	43	10,6	142	35,0	73	18,0	59	14,5	89	21,9	47,0	406	100,0
Warszawska	58	9,4	166	27,0	159	25,9	104	16,9	127	20,7	48,5	614	100,0
Włocławska	48	8,8	177	32,5	111	20,4	66	12,1	143	26,2	48,7	545	100,0
Wrocławska	84	10,0	243	29,0	157	18,8	136	16,2	217	25,9	49,1	837	100,0
Zamojsko-Lubaczowska	47	13,1	132	36,8	72	20,1	50	13,9	58	16,2	44,7	359	100,0
Zielonogórsko-Gorzowska	52	10,4	181	36,2	104	20,8	51	10,2	112	22,4	46,4	500	100,0
 Ogółem 	2391	11,3	6911	32,8	4426	21,0	3050	14,5	4313	20,4	46,9	21091	100,0

Źródło: Spis duchowieństwa diecezjalnego w Polsce. s. 8 tabl.

Z kolei powyżej tegoż progu najwięcej księży było w diecezji szczecińsko-kamieńskiej (41,7%), gdańskiej (41,1%), elbląskiej (40,8%), koszalińsko-kołobrzeskiej (39,9%) i bielsko-żywieckiej (39,1%). Co piąty ksiądz diecezjalny w Polsce był wówczas w wieku 41-50 lat, a ten wskaźnik utrzymał się w większości diecezji. Tylko w kilku diecezjach był on mniejszy, jak choćby w łowickiej (14,9%), łomżyńskiej (16,3%). Z kolei więcej było tych księży w diecezji krakowskiej (26,4%), warszawskiej (25,9%), legnickiej (24,5%), katowickiej (23,1%). W wieku 51-60 lat było w Polsce 14,5% księży, aczkolwiek wskaźnik ich był zróżnicowany w poszczególnych diecezjach. W niektórych był on mniejszy, jak choćby w diecezji białostockiej (9,9%), koszalińsko – kołobrzeskiej (9,8%), łomżyńskiej (10,8%) i radomskiej (10,2%). Natomiast w innych diecezjach był on już większy, jak np. w diecezji łowickiej (21,8%), bielsko-żywieckiej (18,6%), pelplińskiej (18,1%), poznańskiej (18,7%). Dużo, gdyż aż co piąty ksiądz liczył powyżej 60 lat, chociaż w różnych diecezjach odsetek tych księży kształtował się nierównomiernie. W niektórych diecezjach był on mniejszy, jak np. w diecezji bielsko-żywieckiej (9,2%), gdańskiej (12,0%) i zamojsko-lubaczowskiej (16,2%). Natomiast w innych diecezjach był on już większy, jak choćby w diecezji wrocławskiej (26,2%), białostockiej (28,4%), wrocławskiej (25,9%), gnieźnieńskiej (25,8%) i pelplińskiej (25,6%).

Ustalona wyżej średnia wieku informuje, iż w Polsce gros stanowią księża liczący 40-47 lat, co nie jest zbyt optymistyczne, jeśli ich odsetek (około 48%) porównamy z odsetkiem księży młodych, w wieku 25-35 lat (około 27%). Średnia wieku księży jest także wysoka w poszczególnych diecezjach, aczkolwiek w większości z nich jest ona zbliżona do średniej krajowej. W kilku diecezjach jest ona jednak wyższa, jak choćby w diecezji poznańskiej (50,2 lat), białostockiej (48,9 lat), częstochowskiej (48,7), legnickiej (48,7), wrocławskiej (49,1). Są i takie diecezje, w których średnia wieku jest mniejsza od średniej krajowej, jak np. w diecezji bielsko-żywieckiej (43,1 lat), gdańskiej (43,3) i koszalińsko-kołobrzeskiej (44,4).

Nasuwa się więc wniosek, iż księża młodzi, w wieku 30-40 lat, stanowią w Polsce 44,1% swej populacji. Natomiast księża w wieku 41-70 lat stanowią 55,9% populacji. Jeśli nawet odejmiemy odsetek 20,4% księży liczących powyżej 60 lat życia, to i tak nasuwa się wniosek, iż w badanym okresie, zwłaszcza pod koniec lat dziewięćdziesiątych, populacja księży diecezjalnych starzeje się, choć nie tak szybko i dynamicznie, jak populacja księży zakonnych. Większość bowiem jej składu personalnego stanowią księża w wieku „zaawansowanej produktywności” i w wieku emerytalnym. Regres liczby alumnów przyjmowanych w tym czasie do WSD na studia kapłańskie podpowiada, iż ta tendencja „starzenia się” populacji księży diecezjalnych utrzyma się w następnych latach.

2.2. STRUKTURA STOPNI I TYTUŁÓW NAUKOWYCH POSIADANYCH PRZEZ KSIĘŻY DIECEZJALNYCH

Charakteryzując duchowieństwo polskie w badanym przedziale czasu, nie sposób pominąć takiej jego cechy, jaką jest poziom i typ wykształcenia. Ważną kwestią jest tu odsetek księży mających wyższe wykształcenie akademickie, czyli co najmniej magisterium z nauk teologicznych, a nie jedynie dyplom ukończenia WSD jako wyższej uczelni zawodowej. Nie bez znaczenia jest tu również odsetek księży posiadających stopień naukowy doktora i doktora habilitowanego, jak i tytuł profesora z zakresu teologii lub z zakresu nauk humanistycznych. Można zapytać w tym miejscu także o to, ilu księży ma tytuł zawodowy inżyniera, zdobyty na uczelniach technicznych i innych? W obecnych czasach wykształcenie nabiera coraz większego znaczenia w świadomości społeczeństwa, a zwłaszcza w środowiskach młodzieżowych. Wielu ludzi młodych aspiruje do zdobywania stopni naukowych i wybiera karierę naukową jako osobistą drogę życia. Można dodać także, iż zawód profesora uniwersytetu (jako uczonego) cieszy się ciągle wysokim prestiżem społecznym i jest lokowany na czołowym miejscu w rankingach zawodów wykonywanych od dawna, a realizowanych przez socjologów i psychologów społecznych. Taka sytuacja skłania do refleksji nad zjawiskiem podejścia księży do wartości intelektualnych, które swój wyraz znajduje m.in. w ich dążeniu do zdobywania stopni i tytułów naukowych. Sytuację tę zobrazuję niżej w oparciu o dane statystyczne dotyczące struktury wykształcenia księży diecezjalnych w 1997 roku. Nie dysponuję obecnie podobnymi danymi, które ukazywałyby strukturę stopni naukowych w środowisku kleru zakonnego. Stopnie naukowe księży diecezjalnych ukaże tabela 15.

Tabela 15. Stopnie i tytuły naukowe w środowisku księży diecezjalnych w Polsce w 1997 roku (w %)

Stopień i tytuł naukowy	Wskaźniki
Dyplom Wyższego Seminarium Duchownego	51,7
Magisterium	41,8
Magister-inżynier	0,07
Inżynier	0,01
Doktor	5,5
Doktor habilitowany	0,5
Profesor doktor habilitowany	0,5
Profesor doktor WSD	0,07

Źródło: Spis duchowieństwa diecezjalnego w Polsce - 1997 s. 5 tabl. 1.

Z danych zamieszczonych w tabeli nr 15 wynika, że ponad 1/2 księży diecezjalnych nie ma pełnego wykształcenia akademickiego, ukończonego na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu, na poziomie magisterium. Księża ci dysponują jedynie dyplomem ukończenia WSD, czyli na poziomie licencjatu zawodowego. Wydaje się, że wskaźnik ten jest dość wysoki, jeśli weźmiemy pod uwagę fakt, iż obecnie większość WSD współpracuje z KUL-em, ATK,

PAT, i Papieskimi Wydziałami Teologicznymi, w których to uczelniach akademickich księża mogliby pogłębiać swoją wiedzę z zakresu teologii i filozofii, a nie poprzestawać wyłącznie na dyplomie seminaryjnym, który jest dziś odpowiednikiem licencjatu, jako stopnia uzyskiwanego w wyniku ukończenia wyższych studiów zawodowych. Niestety, dane ujęte w tej tabeli mówią o zjawisku odrębnym. Na drugim miejscu jest odsetek księży posiadających magisterium z teologii lub z filozofii, które zdobyli w uniwersytetach. Odsetek ten jest dość wysoki, bowiem przekracza 2/5 ogólnej zbiorowości księży diecezjalnych. Z reguły są to księża młodszej generacji, którzy swoje wykształcenie akademickie zdobyli w badanym 20-leciu, aczkolwiek w grupie tej są również księża starsi wiekiem i z dłuższym stażem kapłaństwa. Oni jednakże są odsetkiem niewielkim w populacji. Natomiast ci księża, którzy posiadają stopnie doktorskie i tytuł naukowy profesora stanowią zaledwie śladowe wskaźniki w swojej populacji. Stopień doktora określonych nauk, w tym teologicznych, ma zaledwie 5.5% i aż 10-krotnie mniej, ponieważ tylko 0.5% zdobyło stopień doktora habilitowanego. Także znikomym odsetkiem, wynoszącym 0,5% są ci księża, którzy po habilitacji uzyskali tytuł profesorski. Pewien odsetek księży (0.07%) pracujących w WSD zajmuje stanowisko profesorskie jako doktorzy różnych nauk, lecz bez habilitacji. Znikome także są odsetki księży, którzy ukończyli, najczęściej przed wstąpieniem do WSD, studia politechniczne lub inne świeckie, uzyskując albo tytuł inżyniera (0,01%), albo też tytuł magistra-inżyniera (0,07%).

Ogółem, jedynie 6,5% księży posiadało wtedy stopnie i tytuły naukowe, co nie jest wskaźnikiem znaczącym, jeśli przypomnimy, że w tym roku globalna ich liczba we wszystkich diecezjach przekroczyła 21 tysięcy. Z tej liczby niespełna 52% posiadało jedynie wykształcenie seminaryjne, a około 42% miało magisterium z teologii. Około jeden procent populacji stanowią księża, którzy zdobyli najwyższy pułap wykształcenia - habilitację i tytuł profesorski.

2.3. LICZBA WIERNYCH PRZYPADAJĄCYCH NA JEDNEGO KSIĘDZA DIECEZJALNEGO

Klasycy socjologii religii, jak np. Gabriel Le Bras, oraz socjologii parafii, jak np. Józef Majka, byli zdania, że poziom i skuteczność duszpasterstwa parafialnego (lub w szerszym zakresie) jest istotnie uzależniona od liczby księży zatrudnionych w danej parafii, jak i od odległości, jaką wierni muszą pokonać, udając się do świątyni na nabożeństwo religijne. Zasadnicze znaczenie ma tu jednakże liczba kapłanów prowadzących w parafii działalność duszpasterską, zatroskanych o rozwój kultu i sfery życia religijnego i moralności we wspólnocie parafialnej. W świetle tej zależności można ów problem odwrócić i powiedzieć, że skuteczność metod duszpasterskich stosowanych przez księży w parafii zależy od liczby wiernych, którzy przypadają na jednego kapłana. Bez wątplenia, pięciu kapłanów zdoła więcej i częściej dopomóc swoim parafianom w realizacji potrzeb religijnych, duchowych i moralnych,

aniżeli jeden kapłan administrujący parafią. Analizując więc problematykę powołań kapłańskich w badanym okresie, zwróć uwagę także na tę kwestię, prezentując liczbę wiernych, którzy przypadali na jednego księdza diecezjalnego w 1997 roku we wszystkich diecezjach. Zagadnienie to ukaże tabela 16.

Tabela 16. Liczba wiernych przypadających na jednego księdza diecezjalnego w Polsce w 1997 roku

1997 rok Diecezja	Wskaźnik przynależności	
	Liczba	Ranga
Tarnowska	910	1
Lubelska	1016	2
Przemyska	1027	3
Białostocka	1041	4
Rzeszowska	1156	5
Drohiczyńska	1184	6
Łomżyńska	1208	7
Kielecka	1294	8
Siedlecka	1330	9
Opolska	1370	10
Krakowska	1429	11
Zamojsko-Lubaczowska	1443	12
Sandomierska	1486	13
Częstochowska	1589	14
Płocka	1527	15
Gnieźnieńska	1528	16
Pelplińska	1570	17
Bielsko-Żywiecka	1596	18
Radomska	1602	19
Wrocławska	1617	20
Kaliska	1801	21
Wrocławska	1808	22
Warmińska	1811	23
Elcka	1867	24
Poznańska	1884	25
Katowicka	1892	26
Łowicka	1907	27
Zielonogórsko-Gorzowska	1952	28
Toruńska	1970	29
Gdańska	1977	30
Koszalińsko-Kołobrzewska	2130	31
Elbląska	2147	32
Warszawska	2163	33
Gliwicka	2229	34
Szczecińsko-Kamieńska	2294	35
Sosnowiecka	2345	36
Legnicka	2581	37
Warszawsko-Praska	2658	38
Łódzka	2743	39
Ogółem - Średnia	1717	39

Źródło: Spis duchowieństwa diecezjalnego w Polsce-1997 s.6. tabl.6. Obliczenia autora.

Z danych zamieszczonych w tej tabeli wynika, że średnio w Polsce przypadało w 1997 roku 1717 wiernych na jednego księdza diecezjalnego. Średnia ta jest bardzo zróżnicowana w kolejnych diecezjach i zależy od liczby globalnej wiernych mieszkających na terytorium danej diecezji, jak i od liczby kapłanów w niej pracujących. Biorąc pod uwagę tę liczbę wiernych, można ułożyć hierarchię miejsc diecezji, które każda zajmuje pod tym względem w Kościele. Przyjeliśmy tu, że im mniejsza liczba wiernych przypadających na jednego księdza diecezjalnego, tym wyższą rangę zajmuje określona diecezja pod tym względem w Kościele. Zdecydowanie najmniejsza liczba wiernych na jednego księdza diecezjalnego przypada w diecezji tarnowskiej, poniżej jednego tysiąca. Jednakże to ta sama diecezja ma zarazem najwyższy wskaźnik alumnów i księży pracujących w duszpasterstwie parafialnym. Na kolejnych, ważnych miejscach znajdują się diecezje: lubelska (2), przemyska (3), białostocka (4), rzeszowska (5), drohiczyńska (6), łomżyńska (7), kielecka (8), siedlecka (9), opolska (10). W tych diecezjach przypadło średnio od 1016 (w lubelskiej) do 1370 (w opolskiej) wiernych na jednego księdza diecezjalnego. Z kolei największą liczbę wiernych na jednego księdza diecezjalnego odnotowano w diecezji łomżyńskiej (39 miejsce), a także w diecezjach: warszawsko-praskiej (38), legnickiej(37), sosnowskiej(36), szczecińsko-kamieńskiej(35), gliwickiej(34). Średnio w tych diecezjach na jednego księdza diecezjalnego przypadało od 2743(łódzka) do 2229(gliwicka). W pozostałych diecezjach liczby te były już mniejsze, aczkolwiek wszędzie sięgały powyżej jednego tysiąca wiernych na jednego księdza diecezjalnego. Biorąc pod uwagę średnią globalną tej zależności, można zapytać, czy 1717 wiernych, to rzeczywiście duża liczba przypadająca na jednego kapłana diecezjalnego?

Nie jest to mała liczba, jednakże w wielu krajach, zwłaszcza misyjnych, jest ona wielokrotnie większa, powodując o wiele więcej zajęć dla księży aniżeli w Polsce. Z drugiej strony, realnie rzecz tę ujmując, należy zapytać, czy ksiądz polski jest w stanie nawiązać styczność choćby jeden raz w roku z 1717 wiernymi, a w wielu diecezjach z o wiele liczniejszą grupą wiernych(np. 2743 osobami), co należy do jego zadań podstawowych? Oczywiście, zadanie takie wydaje się niewykonalne, a właściwie księża nawiązują i podtrzymują więzi lub styczność z określonymi jednostkami i środowiskami w parafii, z reguły dość ściśle powiązаныmi z Kościołem i z własnym, duchownym środowiskiem. Natomiast kontakty z ich tzw. „innymi” parafianami, czyli z ludźmi dystansującymi się od parafii, Kościoła i kleru, są raczej sporadyczne, ograniczone i okazjonalne; bywa także nierzadko, iż okazją do takich styczności jest kolęda noworoczna lub tragiczne wręcz czy dramatyczne zdarzenie w rodzinie, np. choroba lub śmierć, jeśli w ogóle ludzie tacy życzą sobie kontaktu z kapłanem, nawet w tych smutnych momentach życia.

2.4 ZGONY KSIĘŻY W POLSCE W LATACH 1978 – 1998

Analizowana w poprzednim punkcie struktura wieku księży polskich kontynuację znajduje do pewnego stopnia w liczbie i tempie ich zgonów w okresie wziętym do analizy. Istotne znaczenie ma tu zestawienie wskaźnika śmiertelności kapłanów ze wskaźnikiem neoprezbiterów w skali roku lub dłuższego czasu. Porównanie takie rzutuje znacząco na strukturę demograficzną i społeczną całego prezbiterium polskiego. Jeśli znamy wskaźniki zgonów księży i wskaźniki neoprezbiterów, wtedy możemy zobaczyć obecny i perspektywiczny stan ilościowy duchowieństwa w danym Kościele lokalnym. Dlatego w dalszej analizie tej problematyki uwagę skoncentrujemy na zgonach księży diecezjalnych i zakonnych w Polsce, które miały miejsce w latach 1978 – 1998, próbując zarazem ustalić wskaźniki tempa tej śmiertelności.

Tabela 17. Zgony księży w Polsce w latach 1978-1998.

Okres	Umieralność kapłanów					
	Diecezjalnych		Zakonnych		Razem	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
1978	243	100.0	64	100.0	307	100.0
1979	214	88.1	69	107.8	283	92.2
1980	285	117.0	62	96.9	347	113.0
1981	265	109.0	82	128.1	347	113.0
1982	270	111.1	76	118.7	346	112.0
1983	252	103.7	66	103.1	318	103.6
1984	299	123.0	80	125.0	379	123.4
1985	259	106.6	72	112.5	331	107.8
1986	303	124.7	80	125.0	383	124.8
1987	260	107.0	88	137.5	348	113.3
1988	267	109.9	88	137.5	355	115.6
1989	262	107.8	82	128.1	344	112.0
1990	252	103.7	81	126.6	333	108.5
1991	258	106.7	93	145.3	351	114.3
1992	267	109.9	78	121.9	345	112.4
1993	284	116.9	68	106.2	352	114.6
1994	276	113.6	85	132.8	361	117.6
1995	292	120.2	89	139.0	381	124.1
1996	288	118.5	77	120.3	365	118.9
1997	277	114.0	83	129.7	360	117.3
1998	288	118.5	89	135.9	377	122.1
1978-1998	+45	+18.5	+23	+35.9	+68	+22.1
Ogółem	5661	77,4	1652	22,6	7313	100,0

Źródło: Kościół Katolicki w Polsce: 1918-1990 s. 140 tabl. 12;

Spis duchowieństwa diecezjalnego w Polsce –1997;

Materiały Konferencji Rektorów WSD w Polsce –1998.

Obliczenia autora.

Analizując wskaźniki w tej tabeli widzimy, że w badanym 20- leciu pontyfikatu Jana Pawła II zmarło w Polsce ogółem 7311 księży, w tym zdecydowaną większość —ponad 3 / 4 — stanowią kapłani diecezjalni, natomiast pozostałą część tworzą kapłani zakonni.. Zgony księży były liczniejsze pod koniec badanego okresu: ogółem o ponad 1 / 5, w tym w populacji diecezjalnych o blisko 1 / 5 i w populacji zakonnych o 1 / 3. Umieralność księży inaczej kształtowała się w obu dekadach badanego 20- lecia. Jeśli przyjmiemy liczbę zmarłych księży z 1978 roku za podstawę ustalenia ich dynamiki, to zauważymy, że w kolejnych latach tworzących dekadę pierwszą wskaźniki zgonów księży są bardzo zróżnicowane. W roku 1987, kończącym tę dekadę, zgony księży wzrosły o 13,3%, w tym księży diecezjalnych o 7,0% i księży zakonnych o 37,5%. Zatem wskaźniki umieralności księży zakonnych jest większy 5- krotnie od wskaźnika zgonów księży diecezjalnych. Najwięcej księży diecezjalnych zmarło w 1986 roku (o 24,7%), w 1984 roku (o 23,0%) i w 1980 roku (o 17,0%). Z kolei księża zakonni umierali najliczniej w 1987 roku (o 37,5%), w 1981 roku (o 28,1%) oraz w latach 1984 i 1986 (o 25,0%). W drugiej dekadzie badanego okresu śmiertelności księży nasiliła się jeszcze bardziej, jeżeli wskaźniki jej porównamy z wskaźnikami z pierwszej dekady. Jednak biorąc za podstawę ustalenia dynamiki zgonów księży ich wskaźniki z 1988 roku, widzimy, że pod koniec tej dekady umieralność osłabła. Stąd właśnie wtedy zmarło właśnie więcej o 5,6 % księży, w tym diecezjalnych o 7,9 % i zakonnych o 1,1 %. W tej dekadzie najwięcej księży diecezjalnych zmarło w 1995 roku (o 9,3%) i w 1996 roku o (7,8 %). Z kolei umieralność księży zakonnych była największa w 1991 roku (o 5,7) %¹⁹

Zarazem trzeba zaznaczyć, że tę dużą liczbę zmarłych rekompensowała w kolejnych latach badanego okresu odpowiednia większa liczba neoprezbiterów, zarówno diecezjalnych, jak i zakonnych. Fakt ten ma oczywiście znaczenie pozytywne w życiu Kościoła w Polsce, jak i w poszczególnych diecezjach i we wspólnotach zakonnych, stanowiąc zarazem silną podstawę do optymistycznego spojrzenia na jego działalność duszpasterską w zbliżającym się nowym tysiącleciu (po 2000 roku). Bez tych kapłanów działalność Kościoła byłaby niemożliwa, a co najmniej była by ona bardzo ograniczona, uszczuplona i utrudniona. Liczba neoprezbiterów w tym okresie była większa ponad dwukrotnie od liczby księży, którzy zmarli wówczas w diecezjach i we wspólnotach zakonnych²⁰ Sytuację tę zobrazuje tabela 18.

¹⁹ Por. W. Zdaniewicz. Kościół Katolicki w Polsce: 1945-1985 s. 44 tabl. 14; tenże. Wzrost czy kryzys powołań s. 190 tab. 23.

²⁰ Por. J. Baniak, Powołania kapłańskie w Polsce w okresie pontyfikatu papieża Jana Pawła II (1978-1987). „Ateneum Kapłańskie” 480:1989 z. 2. s. 74-79.

Tabela 18. Ruch powołań kapłańskich w Polsce w latach 1971-1977 oraz 1978-1998.

Kapłani	Badane okresy		Różnica wskaźników	
	1971-1977	1978-1998	Liczba	Procent
Inkardynowani	19585	27700	8115	41,5
-diecezjalni	15118	21515	6397	42,3
-zakonni	4467	6185	1718	38,5
Neoprezbiterzy	3900	19602	15702	402,6
-diecezjalni	2978	13442	10464	351,1
-zakonni	922	6160	5238	568,1
Zmarli	1909	7313	5404	283,1
-diecezjalni	1553	5661	4108	264,5
-zakonni	356	1652	1296	364,0

Źródło: Kościół Katolicki w Polsce: 1918-1990;
Materiały Biura prasowego Sekretariatu Prymasa Polski;
Materiały Konferencji Rektorów WSD w Polsce –1998;
Obliczenia autora.

Zestawienie wskaźników w tabeli 18 również informuje, że w okresie pontyfikatu Jana Pawła II nastąpił radykalny wzrost liczby neoprezbiterów w porównaniu z ich liczbą w poprzedniego okresu. Częstotliwość święceń kapłańskich w okresie tego pontyfikatu wzrosła 4-krotnie, w tym w diecezjach ponad 3-krotnie i w zakonach ponad 5-krotnie. Oznacza to znacznie większą dynamikę święceń kapłańskich (o 217%) aniżeli w seminariach diecezjalnych. W tym właśnie okresie nasiliło się znacznie zainteresowanie życiem zakonnym i kapłaństwem realizowanym we wspólnocie zakonnej w rodzinach katolickich i w środowisku młodzieży religijnej, w porównaniu z okresem wcześniejszym. Zjawisko to miało miejsce zwłaszcza w pierwszej dekadzie badanego 20-lecia, tak w diecezjach, jak i w zakonach. Z kolei tak dynamiczny wzrost neoprezbiterów spowodował znaczny przyrost globalnej liczby księży inkardynowanych (włączonych) do poszczególnych diecezji i do wspólnot zakonnych w całym okresie 20 lat. Globalna liczba księży wzrosła o ponad 2/5, w tym diecezjalnych również ponad 2/5 i zakonnych o ponad 1/3, w porównaniu z podobną liczbą ich w okresie późniejszym.

Zestawienie to informuje także o tym, iż w badanym 20-leciu nasiliła się umieralność księży, w porównaniu ze wskaźnikiem ich zgonów w latach siedemdziesiątych. Zgony księży w latach pontyfikatu Jana Pawła II były zjawiskiem występującym niemal 3-krotnie częściej, w tym wśród kapłanów diecezjalnych również ponad 3-krotnie i wśród kapłanów zakonnych niemal 4-krotnie, aniżeli w 20-leciu wcześniejszym. Rozmiar zjawiska zgonów księży w tym okresie ukazują precyzyjniej liczby rzeczywiste dotyczące badanych

okresów (tabela 18)²¹ Nasuwa się pytanie o główne przyczyny zwiększonej częstotliwości zgonów księży w tym okresie. Nie znamy tych przyczyn, chociaż znane są one zapewne władzom kościelnym. Dlatego nie można ich tu ukazać przekonująco, pozostawiając samo zjawisko nie wyjaśnione. Można jedynie przepuszczać, względnie zapytać, czy na częstotliwość zgonów księży mają istotny wpływ obecne warunki życia codziennego, znacznie trudniejsze i złożone niż w latach wcześniejszych; a także zmienione warunki pracy księży w parafiach i w zakonach pod wpływem transformacji cywilizacyjnych i ekonomicznych kraju, jak i problemy występujące wewnątrz Kościoła?

Bez wątplenia, te wszystkie czynniki, sądząc po ludzku, nie są i nie mogą być obojętne dla zdrowia ludzi, dla ich układu psycho-nerwowego, niezależnie od tego, czy są osobami świeckimi czy też osobami duchownymi, jak i niezależnie od typu pracy wykonywanej na co dzień w społeczności świeckiej i w Kościele.

Analizowany ruch powołań kapłańskich jeszcze inaczej kształtuje się w poszczególnych diecezjach, jak i we wspólnotach zakonnych. Różnice te są wyraźniejsze wtedy, kiedy weźmiemy pod dawny i obecny podział diecezji w Polsce. Fakt ten ma ścisły związek ze specyfiką każdej diecezji, słabiej widoczną w poprzednim podziale geograficznym Kościoła, zarówno w sferze religijnej, jak i w sferze społeczno-kulturowej. Uwaga ta dotyczy globalnej liczby księży inkardynowanych, neoprezbiterów i liczby księży zmarłych w tym okresie. Wprawdzie w badanym dwudziestoleciu nastąpił duży wzrost wskaźnika umieralności księży diecezjalnych i zakonnych, jednakże strata ta została uzupełniona dużą liczbą neoprezbiterów w całym Kościele polskim (zob. tabela 18). Tak dynamicznego i radykalnego wzrostu liczby neoprezbiterów nie odnotowano w Polsce w żadnym innym okresie²²

ZAKOŃCZENIE

W artykule tym zaprezentowałem zagadnienia dynamiki powołań kapłańskich w Polsce w minionym okresie dwudziestolecia pontyfikatu papieża Jana Pawła II, czyli w latach 1978-1998. Okres ten jest znamieny i ważny tak w życiu Kościoła katolickiego, jak i w życiu narodu i państwa polskiego. W tym właśnie okresie nastąpiły zasadnicze przeobrażenia polityczne w państwie oraz zmiany świadomościowe ludzi. Zmiany te nie pozostały także obojętne dla życia religijnego rodzin katolickich w Polsce, wręcz przeciwnie, wywołały w nim określone przeobrażenia ilościowe i jakościowe. W nowej rzeczywistości państwa musi odnaleźć się także Kościół katolicki i inne Kościoły

²¹ Zob. J. Baniak. Powołania kapłańskie w Polsce w okresie pontyfikatu papieża Jana Pawła II (1978-1983), „Materiały Problemowe ChSS” nr 7 1984 s. 74-79.

²² Por. J. Baniak. Dynamika powołań kapłańskich i zakonnych w Kościele rzymskokatolickim w Polsce s. 82-85. tabl. 21 i 22.

chrześcijańskie oraz pozostałe wyznania. Czy te transformacje strukturalne i świadomościowe ludzi miały związek z tak newralgiczną sferą religijności katolików, jaką są bez wątpienia powołania do stanu duchownego? Powołania te są, jak twierdzi Gabriel Le Bras, integralną częścią i wskaźnikiem religijności ludzi. Pytanie to stało się podstawą niniejszej analizy i wywołało moje zainteresowanie dynamiką powołań w tym okresie. Trudno odpowiedzieć na nie jednoznacznie, gdyż przekracza ono omawianą tu problematykę. Jedno jest pewne, te istotne zmiany nie osłabiły zainteresowania kapłaństwem współczesnej młodzieży katolickiej w Polsce, jak i rodzin katolickich. W tym właśnie okresie 20-letniego pontyfikatu Jana Pawła II liczebność powołań była większa w porównaniu z ich liczbą w innych przedziałach czasowych. Jaki wpływ na to zjawisko miał sam Papież? To także trudne pytanie. Chcąc odpowiedzieć na nie, należałoby przeprowadzić szerokie badania socjologiczne na ten temat w różnych środowiskach społecznych. Jak dotąd jedynie sondaże wśród młodych kapłanów i kleryków, którzy uzyskali i zrealizowali swoje powołanie kapłańskie w tym okresie, informują częściowo, iż znaczny ich odsetek „zawdzięcza” to powołanie, jak i zainteresowanie kapłaństwem, właśnie osobie i wzorowi kapłana który reprezentuje sobą Jan Paweł II. Charyzmatyczna osobowość kapłańska Papieża mogła być czynnikiem inspirującym tych kapłanów do wyboru stanu duchownego i poświęcenia siebie na służbę Bogu i ludziom w Kościele.

Ukazana tu dynamika powołań kapłańskich w Polsce ma również charakter poznawczy i skłania do pytania, czy powołania te będą wzbudzane, formowane i realizowane tak samo intensywnie w kolejnych latach pontyfikatu Jana Pawła II? Być może, iż po upływie kolejnych 10 lat pontyfikatu socjologowie dostrzegą podobne jej tempo, a być może, iż ulegnie ono osłabieniu pod wpływem obecnych zmian w życiu religijnym i świeckim ludzi. W gruncie rzeczy powołania duchowe pozostaną interesującym problemem badawczym z wielu punktów widzenia, w tym także z zakresu socjologii religii.